

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **НАЦІОНАЛЬНІ ГРОШОВІ ОДИНИЦІ**

✓ *Ініціатива Національного банку України
про зміну назви розмінної монети
«копійка» на «шаг»*

- **ЯДЕРНЕ СТРИМУВАННЯ**

✓ *Режим нерозповсюдження ядерної зброї
в контексті сучасних реалій міжнародних
відносин*

- **БЕЗПЕКА ДОРОЖНЬОГО РУХУ**

✓ *Реформа складання іспитів для водійських
посвідчень в Україні*

№ 11 (297) ЧЕРВЕНЬ 2025

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 11 (297) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
щодо врегулювання страхування журналістів,
що працюють у зоні бойових дій 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Мищак, Л. Чернявська

Ініціатива Національного банку України про
зміну назви розмінної монети «копійка» на
«шаг» 4

І. Беззуб

Режим нерозповсюдження ядерної зброї
в контексті сучасних реалій міжнародних
відносин 8

Д. Волошин

Реформа складання іспитів для водійських
посвідчень в Україні: технічні нововведення
та зарубіжний досвід 16

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 19

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України щодо врегулювання страхування журналістів, що працюють у зоні бойових дій

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 11153, який додатково врегулював страхування журналістів, що працюють у зоні бойових дій.

Цей Закон з підписом Президента України повернуто 12 червня 2025 р. до парламенту, повідомляється на сайті Верховної Ради України.

Ідеться про Закон України № 11153 «Про внесення змін до статті 15 Закону України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» щодо погодження її положень із Законом України «Про страхування»».

Нагадаємо, 10 жовтня 2024 р. Верховна Рада України ухвалила в цілому законопроект № 11153 щодо страхування журналістів, які працюють у зоні бойових дій.

Документ передбачає, що:

Суб'єкти у сфері медіа за свій кошт або за кошт будь-яких інших не заборонених законом джерел зобов'язані страхувати життя, здоров'я, працездатність журналістів та інших своїх працівників від нещасного випадку на період їхнього відрядження до районів ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України.

Порядок та умови такого страхування будуть визначені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує держполітику у сфері медіа, інформаційній

та видавничій сфері, за погодженням з Національним банком України.

Як раніше повідомляв голова Комітету ВРУ з питань свободи слова Я. Юрчишин, детальніший порядок та умови такого страхування будуть визначені на підзаконному рівні Міністерством культури та стратегічних комунікацій України за погодженням з Нацбанком протягом місяця з дня набрання чинності цим Законом.

Також Я. Юрчишин пояснив, що норма про страхування вже існувала, але не була дієвою.

«Неможливо було застрахувати кореспондентів, які висвітлюють події в гарячих точках, адже страхові компанії не отримували ліцензій на свою діяльність за видом страхування, вказаним у законі. У новому законі вирішується законодавче регулювання цього питання. Тепер медіа може застрахувати життя, здоров'я та працездатність свого працівника на час відрядження в зону бойових дій або на тимчасово окуповані території за рахунок власних коштів або інших незаборонених джерел (міжнародних/грантових)», – написав він.

Нагадаємо, за основу Верховна Рада України ухвалила законопроект № 11153 16 липня 2024 р. (*Інститут масової інформації* (<https://imi.org.ua/news/zelenskyj-pidpysav-zakon-pro-vregulyuvata-strahuvannya-zhurnalistiv-shho-pratsyuyut-u-zoni-bojovyh-i68820>)). – 2025. – 13.06).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Мищак, д-р іст. наук, проф., заввідділу, Ін-т законодавства ВРУ,
Л. Чернявська, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Ініціатива Національного банку України про зміну назви розмінної монети «копійка» на «шаг»¹

В інформаційній довідці викладено результати аналізу обговорення в експертному середовищі та національних медіа ідеї перейменування української розмінної монети з «копійка» на «шаг». Виокремлено основні напрями аргументації, відображено думки прихильників та опонентів реформи.

Ключові слова: Національний банк України, символізм, деколонізація, дерусифікація, інфопростір, розмінна монета.

Національний банк України (далі – НБУ) 2 вересня 2024 р. виступив з ініціативою перейменувати назву розмінної монети «копійка» на «шаг». Презентація на сайті НБУ та подальша інформаційна кампанія включає кілька складових:

- 1) історично-символічний аспект;
- 2) конкретизація кроків для реалізації ініціативи;
- 3) практичні нюанси (економічні, технічні тощо) ініціативи.

В аспекті історично-символічному вибудовуються основні аргументи всієї кампанії – наголошується символічне значення такого перейменування насамперед до національної традиції:

– історично на території України козацької доби використовувалася назва розмінної монети «шаг»;

– саме ця назва вживається у класичній українській літературі, зокрема часто згадується у творчості Т. Шевченка, Л. Українки та інших письменників;

¹ Інформаційна довідка підготована Дослідницькою службою Верховної Ради України у співпраці з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал.

– аналогічне найменування було реалізоване в роки Української революції (1917–1921 рр.), у реальний грошовий обіг були введені грошові знаки з назвою «шаг», що було закріплено на законодавчому рівні.

Окремо й активно на підтримку перейменування використовується **деколонізаційний аспект та сприяння дерусифікації**. Тут найпоширеніші аргументи НБУ: *«назва “копійка” фактично є символом московської окупації», є потреба «відновити справедливості для грошової системи, очистити монетарний суверенітет від щонайменшої спорідненості з будь-чим московським»*². Вдалою видається апеляція до того факту, що *«монети виступають своєрідною візитівкою держави, відображаючи її історію, культуру та національний дух, грошові знаки часто стають першим візуальним знайомством з країною»*³.

Слід визнати, що саме цей аспект має практично повну підтримку фахівців: Нацбанк залучив до обґрунтування істориків Музею грошей НБУ, отримав позитивні експертні висновки від Інституту історії України, Інституту мовознавства ім. О. Потебні⁴, експертної комісії Українського інституту національної пам'яті⁵; а також організував

² Відновлення історичної справедливості: Національний банк ініціює зміну назви монети «копійка» на «шаг». Національний банк України. 02.09.2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vidnovlennya-istorichnoyi-spravedlivosti-natsionalniy-bank-initsiyuye-zminu-nazvi-moneti-kopiyka-na-shah>

³ Наукова спільнота підтримала пропозиції НБУ щодо зміни назви монети «копійка» на «шаг». Delo.ua. 27.09.2024. URL: <https://delo.ua/finance/naukova-spilnota-pidtrimala-propoziciyi-nbu-shhodo-zmini-nazvi-moneti-kopiika-na-sag-436881/>

Першу нумізматичну щорічну конференцію «Money&Banking: гроші та банки в історії Європи», учасники якої ініціювали підписання відкритого листа від наукової спільноти на підтримку цієї ініціативи⁶. На інформаційний привід відгукнулися також фахівці-блогери з помітною присутністю та авторитетом у соціальних медіа.

У медіа досить широко цитуються відгуки:

«Повернення такої назви сучасній розмінній монеті України не лише б відродило національні традиції в номінації грошей, а й назавжди б розірвало зв'язок практики називання українських монет з колоніальною російською лінгвокультурою» (О. Скопненко, Ін-т мовознавства НАН України)⁷.

«Досвід повернення до історичних або впровадження нових національних грошових одиниць після здобуття незалежності існує в більшості країн Африки та Латинської Америки. Вони були колоніями європейських держав – Німеччини, Англії, Франції, Нідерландів тощо. У колоніальний період в обігу були гроші колонізаторів: фунти, марки, крейцери, крони та інші. Після здобуття незалежності практично всі африканські і

латиноамериканські країни відмовилися від цих назв і ввели власні національні грошові одиниці» (історик С. Фанкін)⁸.

«Копійка – розмінна монета рублевої зони. Вона є у Росії, Білорусі, Придністров'ї, окупованих регіонах. Сама назва “копійка” походить від зображення вершинок з копійом на срібних московських монетах XVI–XVII століть. Це суто російська назва» (історик, блогер та військовий О. Алфьоров).

«Назва “шаг” могла з'явитися ще у першій половині 1990-х, разом із гривнею. Але тоді суспільство обирало не проукраїнську владу, а колишніх “червоних директорів”. І більшість з цим спокійно жила і спала тридцять років. (...) І тому воплі від випадкових перехожих, що щось проукраїнське робиться, “не на часі”, не варти битого шеляга» (журналіст, історик В. Кініані)⁹.

«Нацбанк цей аспект прокомунікував дуже добре, тому що мова про зміну копійки на шаг йшла саме тоді, коли відбулася зміна карбованця на гривню у 1996 році. Свого часу цього не сталося, а сьогодні це одне з найдешевших перейменувань. Монети збереглися в рахунках за комунальні послуги, які ми отримуємо, але ми, по суті, майже не розраховуємося ними у побуті. Тому це суто питання до національної номенклатури» (блогер, мовознавець, військовий О. Українець)¹⁰.

«На часі все, що відділяє нас від Росії. На часі все, що повертає нам своє. Хай це буде ще одним маленьким кроком до самих себе» (С. Жадан, письменник, поет)¹¹.

⁴ Відновлення історичної справедливості: Національний банк ініціює зміну назви монети «копійка» на «шаг». Національний банк України. 02.09.2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vidnovlennya-istorichnoyi-spravedlivosti-natsionalniy-bank-initsiyuye-zminu-nazvi-moneti-kopiyka-na-shah>

⁵ Експертна комісія УІНП підтримала заміну копійки на шаг. УІНП. 04.11.2024. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/ekspertna-komisiya-uinp-pidtrymala-zaminu-kopiyku-na-shag>

⁶ Наукова спільнота підтримала пропозиції НБУ щодо зміни назви монети «копійка» на «шаг». Delo.ua. 27.09.2024. URL: <https://delo.ua/finance/naukova-spilnota-pidtrimala-propoziciyi-nbu-shhodo-zmini-nazvi-moneti-kopiika-na-sag-436881/>

⁷ Відновлення історичної справедливості: Національний банк ініціює зміну назви монети «копійка» на «шаг». Національний банк України. 02.09.2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vidnovlennya-istorichnoyi-spravedlivosti-natsionalniy-bank-initsiyuye-zminu-nazvi-moneti-kopiyka-na-shah>

⁸ Українські шаги: рішення запровадити українську грошову одиницю «шаг» приймалося в Житомирі. Суспільне Житомир. 08.09.2024. URL: <https://suspilne.media/zhytomyr/830789-ukrainski-sagi-risenna-zaprovaditi-ukrainsku-grosovu-odinicu-sag-prijmalosa-v-zitomiri>

⁹ Копійку – в шаг: чи варто повертати історичну назву монетам. Корреспондент.net. 06.09.2024. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4714477-kopiiku-v-shah-chy-varto-povertaty-istorychnu-nazvu-monetam>

¹⁰ Коли копійки в Україні замінять на шаги та звідки взялася нова (стара) назва монети? Українська правда. 16.09.2024. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/shag-zamist-kopiyki-istoriya-viniknennya-i-etimologiya-303683>

Щодо конкретизації кроків для реалізації ініціативи, то в інфопросторі вони не надто наголошуються, медіа передрукують пропонований НБУ перелік необхідних нормативних кроків, які передбачають:

- внесення відповідних змін до ст. 32 Закону України «Про Національний банк України»;

- визнання такими, що втратили чинність, двох Постанов Президії Верховної Ради України: «Про розмінну монету України» від 2 березня 1992 р. № 2156-XII; «Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України» від 10 грудня 1991 р. № 1952-XII;

- внесення змін до Законів України «Про пенсійне забезпечення», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», до ст. 249 Податкового кодексу України з метою уніфікації термінології.

Крім того, є необхідність внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення»¹², положення якого наразі застосовуються в частині визначення права на пенсію за вислугу років для осіб, які на день набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» мають вислугу років та стаж, необхідні для призначення такої пенсії. Ст. 79 цього Закону (яка не застосовується) передбачає, що при обчисленні суми середньомісячного заробітку та встановленні розміру пенсії частина карбованця менше 50 коп. не враховується, а 50 коп. і більше округлюється до карбованця (тобто не оновлювалася і під час грошової реформи – запровадження гривні).

Передбачається, що НБУ розроблятиме дизайн та визначатиме порядок введення в обіг «шагів», а також порядок і строки вилучення з обігу «копійок».

Найпроблематичнішими і недостатньо обговорюваними видаються практичні нюанси (економічні, технічні тощо) цієї

ініціативи. У цьому контексті спостерігається помітне тиражування в медіа запевнень представників НБУ, які виступають спікерами в цьому питанні (А. Пишний та О. Прохода) щодо того, що «*додаткових витрат на розроблення ескізів та карбування шагів не буде ані з державного бюджету, ані з бюджету НБУ*», а також їхні припущення, що протилежна думка у цьому плані – «*маніпуляції і фантазії*»¹³.

Загалом пропонована НБУ «беззатратна» процедура базується на використанні практики щорічного карбування монет на заміну зношеним, для чого плануються кошти в кошторисі операційних витрат НБУ та Банкотно-монетного двору: «*Питання лише в тому, чи карбувати знову радянські “копійки” чи українські “шаги”*»¹⁴.

Думки економістів щодо перейменування розмінної монети розділилися. Окремі економісти (В. Швець, О. Пендзин) погоджуються з перейменуванням. Однак О. Пендзин вважає, що реформі назви мала б передувати деномінація гривні¹⁵. Висловлюється також прагматична думка про те, що є сенс повністю відмовитися від дрібного номіналу з огляду на купівельну спроможність української валюти. Цікавою видається думка про те, що в майбутньому з огляду на можливе входження України до зони обігу євро проєкт перейменування не має сенсу.

Водночас в інформаційному просторі має місце висвітлення думок, які ставлять під сумнів відсутність додаткових затрат. Фінансовий

¹³ Хто шага не береже, той і гривні не вартий. Навіщо Нацбанк хоче перейменувати копійку. Hromadske. 03.09.2024. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/230598-khto-shaha-ne-bereze-toy-i-hryvni-ne-vartyy-chomu-natsbank-khoche-pereyrenuvaty-kopiyku>

¹⁴ «Це маніпуляція – витрати Нацбанку на випуск нових монет не зростуть», – директор департаменту НБУ. The Page. 06.09.2024. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/intervyu-z-direktorom-departamentu-groshovogo-obigu-nbu-olegom-prohodoyu>

¹⁵ Шаг гривню береже. Навіщо «вбивати» копійки. УНІАН. 06.09.2024. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/shag-zamist-kopiyki-nbu-hoche-pereyrenuvaty-monetu-12749715.html#goog_rewarded

¹¹ Жадан С. Чому я за шаг NV.UA. 27.09.2024. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/kopiyka-shag-zhadan-pro-iniciativu-nacbanku-ukrajini-50454168.html>

¹² Про пенсійне забезпечення : Закон України від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>

аналітик В. Шапран вказує на можливу заміну банківських лічильних машин, налаштованих під монети певного номіналу (витрати на переобладнання або перепрограмування касових вузлів), відбір старих монет у банках для вилучення з обігу, в результаті – держава недоотримає дивідендів від держбанків на суму їх витрат, а держбюджет недоотримає прибуток НБУ¹⁶. Слід також враховувати, що назви грошових одиниць є ключовим моментом під час здійснення будь-яких розрахунків, також і онлайн-торгівлі, тож зміни потребуватимуть врахування в товарно-транспортній, фіскальній та іншій документації¹⁷. Отже, теза про абсолютну відсутність додаткових витрат не відповідає дійсності. Схожу точку зору висловлює економічний експерт М. Крапивко. За його словами, «це недоцільно з огляду на: по-перше, воєнний стан; по-друге, дефіцит бюджету; по-третє, швидкі темпи інфляції і сьогоднішній рівень цін. І нарешті, з ідеологічної точки зору»¹⁸.

Аналіз інформаційного простору щодо перейменування української розмінної монети з «копійка» на «шаг» засвідчує декілька тенденцій.

1. Наявність активної промо-кампанії, у першу чергу, з боку НБУ – повідомлення на сайті (колаж, позиціонування ініціативи як «відновлення історичної справедливості»), презентація за участі голови Нацбанку А. Пишного, широкі пресрелізи, інтерв'ю А. Пишного, директора Департаменту грошового обігу НБУ О. Проходи,

залучення наукової спільноти. Ці заходи дійсно були ефективними та сприяли закріпленню позитивного або принаймні нейтрального ставлення до перейменування.

2. Загалом очевидна висока підтримка ініціативи експертною спільнотою (історики, мовознавці, фахівці з питань національної айдентики) з точки зору символічності акції, складової деколонізаційних процесів. У цьому контексті зазначимо, що на сьогодні символічний капітал історичних розмінних монет (Гетьманщина) та грошових знаків, що випускався на території УНР в 1918–1919 рр. і дизайнером графіки яких був видатний художник Г. Нарбут, справді є високим і добре надається для презентації та просування в інформаційному просторі.

3. Думки економістів розділилися. Саме економісти до змін мають більше скепсису, хоч і не заперечують переваг у царині сенсів. Усупереч позиції НБУ, економісти стверджують, що перейменування розмінної монети потребуватиме хоча і не таких значних, але все ж додаткових затрат. Досить поширена позиція економістів – доцільність перейменування після завершення війни.

4. Незважаючи на окремі спроби з'ясування позиції читачів щодо перейменування розмінної монети в соціальних мережах, вагомого репрезентативного соціологічного дослідження громадської думки щодо зазначеної проблематики не було проведено.

¹⁶ Скільки коштуватиме перейменування копійки на шаг, і хто за це заплатить. Мінфін. 04.09.2024. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/skilki-koshtuvatime-pereymenuvannya-kopiyki-na-shag-i-hto-zaplatit>

¹⁷ Шаг на зміну копійці: нова сота частина гривні сьогодні може зацікавити нумізматів і податкову. Газета Закон і Бізнес. 11.09.2024. URL: <https://zib.com.ua/ua/163142.html>

¹⁸ Медведева К. «Шаг» замість «Копійки». Нацбанк хоче провести реформу дрібних монет. ЄДНІПРО. 06.09.2024. URL: <https://gorsovet.com.ua/post/ya-predstavnicya-brakerazhnoyi-komisiyi-mozhu-sama-skushtuvati-yizhu-rozdivitis-boks-tomu-mene-use-vlashtovuye-mati-pro-lanch-boksi-u-shkolah-dnipra>

І. Беззуб, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Режим нерозповсюдження ядерної зброї в контексті сучасних реалій міжнародних відносин

На сьогодні ядерна зброя є найпотужнішою і найбільш руйнівною, водночас залишаючись дієвим фактором «ядерного стримування», згідно з яким володіння ядерною зброєю захищає державу від потенційної ядерної загрози з боку її супротивників.

Ядерною зброєю володіють менше 5 % з 195 країн світу. Ці країни неофіційно прийнято називати «ядерним клубом»: США, Росія, Велика Британія, Франція, КНР, Індія, Пакистан, КНДР та Ізраїль. Щоправда, останній офіційно не підтверджує наявності ядерних боєголовок.

Першою країною, що здійснила контрольований вибух ядерної бомби, стали США: в липні 1945 р. провели випробування, а через кілька тижнів скинули ядерні заряди на японські міста Хіросіма та Нагасакі. СРСР здійснив своє перше випробування у серпні

1949 р., Велика Британія має ядерну зброю з 1952 р., Франція – з 1960 р., Китай – з 1964 р., Індія – з 1974 р., Пакистан – з 1998 р. Ізраїль, ймовірно, володіє ядерною зброєю з 1979 р.

Згідно з дослідженням (2024 р.) Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), кількість та різноманітність ядерної зброї у світі неухильно зростає.

Станом на січень 2024 р. у світі нараховувалося майже 12 121 ядерних боєголовок. З них 9585 були готові до використання, тобто зберігалися у військових арсеналах. Із загальної кількості боєголовок, готових до використання, 3904 були встановлені на ракетах та літаках, що на 60 одиниць більше, ніж у 2023 р. Решта боєголовок зберігалися у централізованих сховищах.

Джерело інформації:

<https://fakty.com.ua/ua/svit/20250306-krayiny-u-yakyh-ye-yaderna-zbroya-perelik/>

Міжнародна кампанія із заборони ядерної зброї (ICAN) заявила, що дев'ять ядерних держав світу продовжують модернізувати свою ядерну зброю, витративши у 2023 р. на свої арсенали загалом 91,4 млрд дол., що на 10,7 млрд дол. більше порівняно з 2022 р., причому 80 % цього

збільшення припадає на США (51,5 млрд дол., що більше, ніж у всіх інших ядерних країн разом взятих). За словами координаторки з питань політики та досліджень ICAN А. Сандерс-Закре, наступним за обсягом витрат є Китай – 11,8 млрд дол., Росія посідає третє місце – 8,3 млрд дол.

Розповсюдження ядерної зброї є однією з найсерйозніших глобальних загроз міжнародному миру та безпеці. Для боротьби із цією загрозою було встановлено міжнародний режим нерозповсюдження – громіздку систему сформованих норм, правил і процедур, а також міжнародних договорів, інститутів безпосередньо за участю ядерних та неядерних держав, недержавних суб'єктів, метою яких є запобігання горизонтального і вертикального розповсюдження ядерної зброї, а також сприяння ядерному роззброєнню та обміну мирними ядерними технологіями, скорочення існуючих запасів ядерної зброї, та відповідно в перспективі повна відмова від неї (URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_85_27).

Основою міжнародного режиму нерозповсюдження став Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), найбільш універсальний з усіх багатосторонніх договорів про роззброєння, відкритий для підписання 1968 р., набув чинності в 1970 р.

185 неядерних країн зобов'язалися утримуватись від використання ядерної зброї. З іншого боку, п'ять країн, які офіційно визнані такими, що мають ядерну зброю – Китай, Франція, Росія, Велика Британія і США, пообіцяли не допомагати неядерним країнам отримати ядерну зброю, а прагнути до ядерного роззброєння. Лише три країни – Індія, Пакистан та Ізраїль – вирішили не приєднуватись до ДНЯЗ із самого початку.

Для підтвердження зобов'язань, що накладаються ДНЯЗ, від держав-членів вимагається прийняти ядерні гарантії Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ). Загалом, МАГАТЕ відіграє важливу роль у міжнародних зусиллях, спрямованих на запобігання розповсюдженню ядерної зброї, і є єдиним у світі міжнародним інспектором з питань ядерних гарантій та контролю за заходами у сфері цивільних ядерних програм. Основні цілі МАГАТЕ – сприяння використанню атомної енергії в мирних цілях і в забезпеченні того, щоб це не сприяло «будь-якій військовій меті».

Важливим доповненням до ДНЯЗ і одним з дієвих заходів зміцнення режиму

нерозповсюдження ядерної зброї є створення зон, вільних від ядерної зброї. Так, Договір про заборону ядерної зброї в Латинській Америці і Карибському басейні (Договір Тлателолько, 1967 р.) вперше створив зону, вільну від ядерної зброї (ЗВЯЗ). Після ратифікації Кубою відповідного документа в 2002 р., вільна від ядерної зброї Латиноамериканська та Карибська зона охоплює всі держави цього регіону. Також були підписані угоди про створення зон, вільних від ядерної зброї: у південній частині Тихого океану (Договір Раротонга, 1985 р.), у Південно-Східній Азії (Бангкокський договір, 1995 р.) і в Африці (Договір Пеліндаба, 1996 р.). За допомогою цих договорів вся населена частина Південної півкулі має вільний від ядерної зброї статус.

Важливу роль у встановленні глобальної норми проти випробувань ядерної зброї відіграє Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ), схвалений 10 вересня 1996 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. Його відкрили для підписання всіма країнами 24 вересня 1996 р. Головна мета договору – запровадження заборони на всі ядерні випробування – наземні, підземні, в атмосфері та під водою.

Держави, які є сторонами ДВЗЯВ, взяли на себе юридичні зобов'язання не здійснювати жодних ядерних вибухів, а також утримуватись від спонукання, заохочення або будь-якої участі у проведенні випробувальних вибухів. Оскільки договір безстроковий, заборона не має часового обмеження.

ДВЗЯВ підписали 187 країн і ратифікували 178. США підписали, але не ратифікували договір. При цьому вони дотримуються мораторію на випробувальні вибухи ядерної зброї з 1992 р.

Проте в найближче десятиліття все більш реальною стає загроза нової гонки ядерних озброєнь. Такий основний висновок доповіді, підготованої Стокгольмським міжнародним інститутом дослідження проблем миру і опублікованої 13 червня 2022 р. Більше того, у SIPRI бачать зміну світової тенденції. Є чіткі ознаки того, що зменшення ядерних арсеналів, що мало місце після закінчення холодної війни,

завершилося, наголошує провідний експерт SIPRI з ядерної зброї Г. Крістенсен.

Усі ядерні держави зараз розширюють або модернізують свій арсенал, а більшість з них ще і переходять до агресивнішої риторики щодо застосування атомної зброї та її ролі в їхній військовій стратегії, і це надзвичайно тривожна тенденція, констатує директор програми SIPRI зі зброї масового знищення В. Ван.

Особливе занепокоєння це викликає на тлі війни РФ проти України, адже з початку повномасштабного вторгнення Кремль неодноразово піднімав питання про можливість застосування ядерної зброї не для безпосереднього захисту території Росії, а для того, щоб заборонити Заходу допомагати Україні, зокрема постачати сучасну зброю. Російські політики та медіа неодноразово говорили про можливість застосування тактичної ядерної зброї на полі бою.

Такі заяви більше схожі на ядерний шантаж, оскільки реальне використання ядерної зброї створило б катастрофічні наслідки не тільки

для України, але й для самої Росії, зокрема через міжнародну ізоляцію та можливу відповідь від інших ядерних держав. Міжнародне співтовариство, зокрема США і НАТО, чітко висловили свою позицію щодо можливого застосування ядерної зброї, застерігаючи Росію від цього кроку та наголошуючи, що відповідь буде рішучою і, ймовірно, включатиме конвенційні військові заходи.

Натомість, якщо Захід та НАТО будуть продовжувати зважати на ядерні погрози Росії, інші країни будуть задумуватися про набуття чи повернення власного ядерного статусу. За словами експертів, нова ядерна епоха у світі характеризуватиметься не лише підвищеним ризиком гонки озброєнь, а й підвищеними стимулами для держав вдаватися до ядерної зброї за умов кризи.

«Молоді» ядерні країни – Індія, Пакистан та КНДР – за рік також збільшили свої арсенали. В Індії тепер 164 боєголовки (було 160), у Пакистану – 170 (165), у Північній Кореї – 30 (25).

Джерело інформації: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/13/infografika/svit/yak-zminyuvalysya-rozmiry-yadernyx-arsenaliv-ssha-rosiyi-ta-inshyx-krayin-klubu>

За темпами розширення свого ядерного потенціалу сьогодні лідирує Китай, який значно прискорив розбудову свого ядерного арсеналу, збільшивши кількість боєголовки з 410 на початку 2023 р. до 500 на початок

2024 р. Ці темпи є найшвидшими серед усіх ядерних держав. КНР зараз веде спорудження близько 300 нових пускових шахт для ракет. За прогнозами експертів, Китай продовжить нарощувати свої ядерні сили і до кінця

десятиліття може досягти паритету з Росією та США за кількістю міжконтинентальних балістичних ракет. Проте за загальною кількістю боєголовок Китай поки що відстає від цих ядерних гігантів.

У 2021 р. про розширення свого ядерного арсеналу повідомила Великобританія, що стало відмовою від політики роззброєння, якої країна дотримувалася останні десятиліття. Раніше Лондон неодноразово критикував Росію та Китай за небажання публікувати повну статистику про їхні ядерні програми, однак, тепер Великобританія сама заявила, що засекретить дані про власні атомні озброєння.

У 2023 р. свої програми з розробки атомного підводного човна з балістичними ракетами третього покоління (SSBN) і нової крилатої ракети повітряного базування, а також з реконструкції та модернізації вже існуючих систем, продовжила Франція.

Вважається, що Ізраїль, який публічно не визнає володіння ядерною зброєю, також модернізує свій ядерний арсенал і, ймовірно, модернізує свій реактор з виробництва плутонію в Дімоні.

Після повернення Д. Трампа в Білий дім його команда взялася кардинально переглядати зовнішню політику, зокрема, послаблюючи беззастережну підтримку європейських союзників. Союзники США (крім Великої Британії та Франції) тривалий час не прагнули володіти власною ядерною зброєю, їх цілком влаштовувала «ядерна парасолька», розкрита над ними американцями ще з 1960-х років. Це допомагало зберігати баланс сил під час холодної війни та стримувало поширення ядерної зброї в регіоні. Тепер же ця система гарантій опинилася під питанням. А держави, які раніше дотримувалися пацифістських підходів, змушені переглядати свої позиції через зміну геополітичного балансу, зокрема Німеччина, Польща, Південна Корея, Японія.

У 2023 р. Німеччина остаточно закрила свою останню АЕС, але питання ядерної зброї знову опинилося в центрі уваги. Ф. Мерц, який має стати наступним канцлером країни, категорично заперечує можливість створення власного ядерного арсеналу, проте, планує вкладати

кошти в розвиток ядерної енергетики. Це дозволить країні залишатися на «пороговому» рівні – тобто не мати ядерної зброї, але в разі потреби швидко отримати необхідні технології для її створення.

Крім того, Ф. Мерц має намір вести переговори з Францією та Великою Британією щодо приєднання Німеччини до їхньої «ядерної парасольки», оскільки довіра до США в цьому питанні зменшується.

До речі, Німеччина розміщує у себе американську ядерну зброю з 1983 р. Наразі на авіабазі Бюхель, розташованій за 100 км на південь від Кельна, зберігається близько 20 американських ядерних бомб B61. І поки США не давали жодних ознак того, що вони збираються згорнути свій «ядерний щит».

Слід звернути увагу на те, що значним ядерним потенціалом володіє Японія: у країні працює 13 реакторів на шести електростанціях, а ще 20 можуть бути запущені. Вона накопичила достатню кількість плутонію для створення кількох тисяч ядерних боєголовок. Однак через історичний контекст – Японія є єдиною країною, що зазнала ядерного бомбардування, – питання розробки ядерної зброї залишається табу. Попри це, деякі ультраправі політики все ж порушують цю тему, а юридично це питання можна узгодити зі ст. 9 Конституції, що забороняє країні вести війни.

Польща та Південна Корея також обговорюють можливість розвитку ядерних програм, що може призвести до значного розширення «ядерного клубу» та збільшення ризику глобального конфлікту.

Польща активно порушує тему ядерної зброї. У березні 2025 р. прем'єр-міністр Д. Туск заявив, що країна потребує ядерного арсеналу – свого або французького. Утім, створення власного ядерного потенціалу – завдання не на один десяток років, адже Польща наразі не має навіть власної ядерної енергетики. Президент Польщі А. Дуда, зі свого боку, підтримав ідею розміщення американської ядерної зброї на польській території, що підкреслює зростаюче занепокоєння не тільки в Польщі, а й інших країнах європейського регіону.

Оскільки нову зброю створює Північна Корея, Південна Корея також відкрито

обговорює створення ядерних сил для протидії КНДР. Країна не має «порогового» статусу, оскільки не володіє достатніми запасами ядерного матеріалу. При цьому ядерна енергетика забезпечує близько 30 % потреб країни. Сеул повністю покладається на американську «ядерну парасольку», але останнім часом в уряді обговорюється можливість розробки власної ядерної зброї. Міністр закордонних справ Чо Тхе Юль заявив, що країна повинна бути готова до будь-яких сценаріїв. А голова Сеула О Се Хун, якого вважають за можливого кандидата в президенти, на початку березня закликав США дозволити Південній Кореї придбати запас ядерного матеріалу, аналогічний японському, що надасть їй статус порогової ядерної держави.

Ще донедавна президент Інституту науки та міжнародної безпеки Д. Олбрайт називав Близький Схід головною територією для подальших атомних амбіцій: основною силою, що наближалась до створення ядерної зброї очевидно був Іран, Саудівська Аравія та Туреччина публічно говорили про можливість повторення дій Тегерана. Наразі погляди на це питання і перспективи його розвитку прямо залежать від перебігу конфлікту в регіоні.

В Європі поступово знімаються останні бар'єри на обговорення теми ядерної зброї. Президент Франції Е. Макрон у нещодавньому зверненні до нації заявив, що почне «стратегічні дебати» про захист європейських союзників за допомогою французьких ядерних сил стримування. Французька ядерна зброя може бути розміщена на території союзників, щоб замінити «ядерку» США в Європі. Французькі сили ядерного стримування не залежать від НАТО, тоді як британські є ключовою частиною оборонної стратегії Альянсу.

Франція готова відправити винищувачі з ядерною зброєю до Німеччини. Однак, на думку експертів, Франція навряд чи надасть свою «ядерну парасольку» Європі, якщо Сполучені Штати Америки не заберуть ядерний арсенал з Німеччини.

Слід зазначити, що незважаючи на ідеї взаємного стримування, які лягли в основу

глобальних зусиль зі скорочення ядерної зброї, відмова від яких загрожує спровокувати нові гонки ядерних озброєнь, 21 лютого 2023 р. В. Путін заявив про зупинення участі у двосторонньому договорі між Росією та США про подальше взаємне скорочення арсеналів розгорнутих стратегічних ядерних озброєнь (Договір про заходи щодо подальшого скорочення та обмеження стратегічних наступальних озброєнь, СНО-III). Договором було передбачено скорочення для кожної із сторін розгорнутих ядерних боєзарядів до 1550 одиниць, міжконтинентальних балістичних ракет, балістичних ракет підводних човнів та важких бомбардувальників – до 700 одиниць. Це рішення вказує на те, що, швидше за все, після закінчення терміну дії договору в 2026 р., вперше з 1972 р. угоди про обмеження стратегічних ядерних озброєнь між США та Росією не буде.

Також РФ вийшла з договору про заборону ядерних випробувань. В. Путін 2 листопада 2023 р. підписав Закон, що відкликає ратифікацію Росією Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ). Євросоюз засудив відмову Росії від участі в Договорі. За словами головного дипломата ЄС Ж. Борреля, рішення Росії відкликати свою ратифікацію ДВЗЯВ ставить під загрозу всю міжнародну архітектуру ядерного нерозповсюдження та контролю над озброєнням та несе загрози для світової стабільності. Дипломат зазначив, що для міжнародного миру та безпеки вкрай важливо, щоб всі держави повністю дотримувалися мораторію на випробувальні вибухи ядерної зброї чи будь-які інші ядерні вибухи та утримувалися від будь-яких дій, що суперечать об'єкту та меті Договору. За словами голови дипломатії ЄС, відмова від участі у цій міжнародній угоді є найгіршою дією для Росії як постійного представника в Раді Безпеки ООН.

За відсутності стримувального фактору Москва і Вашингтон протягом двох років зможуть подвоїти кількість своїх розгорнутих стратегічних ядерних боєголовок до 3000 одиниць і більше, встановивши додаткові боєголовки на ракети наземного та морського

базування. Усе ускладнюється ще тим, що Китай також нарощує свій арсенал, що може призвести до тристоронніх перегонів ядерних озброєнь, які обіцяють велику нестабільність.

Крім цього, на думку аналітика Стокгольмського центру дослідження Східної Європи А. Умланд, з 2023 р. підрив логіки режиму ядерного нерозповсюдження посилюється дедалі активнішим залученням до російсько-української війни Північної Кореї – ядерної держави, яка не є учасником ДНЯЗ. Україні заборонено володіти атомною зброєю відповідно до ДНЯЗ, і тепер вона зазнає нападу з боку двох країн, які володіють ядерною зброєю.

У деформації режиму нерозповсюдження Росію підтримують й інші держави, які підписали ДНЯЗ. Офіційна ядерна держава Китай і за припущеннями «майже» ядерний Іран активно підтримували Росію, надаючи військову, цивільну та/або подвійного призначення допомогу.

Індія, як і Північна Корея, є державою з ядерною зброєю, що не входить до ДНЯЗ, з 2022 р. стала важливим торговельним партнером Росії. Таким чином, Нью-Делі також побічно сприяє ослабленню міжнародної довіри до логіки нерозповсюдження.

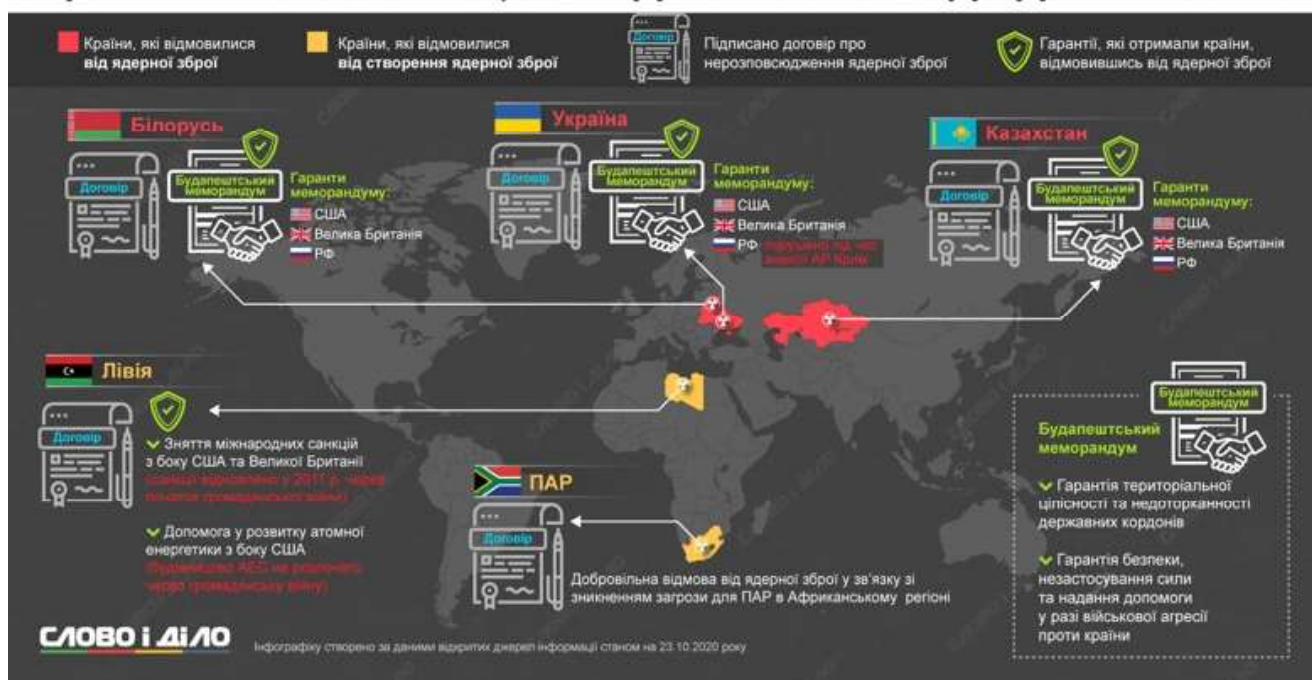
У світлі цих та подібних подій функціонування та майбутнє ДНЯЗ сьогодні тісно пов'язане з перебігом, результатами та наслідками російсько-української війни.

Слід також звернути увагу, що на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну помітно і на всіх рівнях актуалізувалося питання оцінок української відмови від ядерної зброї свого часу. Нагадаємо, що після розпаду СРСР Україна стала третьою у світі за рівнем ядерного потенціалу, маючи у своєму арсеналі 176 міжконтинентальних балістичних ракет та стратегічні бомбардувальники, які здатні завдати ядерний удар. Однак у 1994 р. однією з перших країн у світі відмовилась від ядерної зброї. Денуклеаризація відбулася за умови гарантії США, Великої Британії та Росії поважати незалежність та кордони України, не застосовувати зброю та економічно не тиснути на неї. Угоду про відмову від ядерної зброї назвали Будапештський меморандум (5 грудня 1994 р.).

Крім України Будапештські меморандуми були підписані також з Казахстаном і Білоруссю. Гарантами виступили ті ж країни – США, Росія і Велика Британія. Згідно з документом, вони повинні гарантувати територіальну цілісність і недоторканність державних кордонів, незастосування сили, а також надати допомогу в разі військової агресії.

Проте російська агресія показала, що міжнародні домовленості не завжди працюють. А гарантії безпеки, які отримала Україна в обмін на відмову від ядерної зброї, виявилися символічними – юридичних механізмів захисту у випадку загрози не було.

ЩО ОТРИМАЛИ КРАЇНИ, ЯКІ ВІДМОВИЛИСЬ ВІД ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ

Джерело інформації: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/23/infografika/polityka/zapytannya-zelenskoho-5-pro-budapeshtskyj-memorandum-otrymaly-krayiny-pislya-vidmovy-yadernoyi-zbroyi>

У жовтні 2024 р. під час пресконференції з Генсеком НАТО М. Рютте Президент України В. Зеленський зазначив, що Україна не збирається відновлювати ядерний потенціал, і наголосив, що метою України є вступ до НАТО, адже країни, які обіцяли Києву захист в обмін на ядерну зброю, не дотрималися Будапештського меморандуму. Чутки про ядерну зброю вигідні Росії – це дозволяє їй виправдовувати свою агресію та тиснути на Захід.

Загалом, Україна, яка добровільно відмовилася від ядерної зброї, не планує повертатись до ядерного статусу через технічні, економічні та міжнародні бар'єри, вважає виконавчий директор Національної асоціації добувної промисловості України К. Оринчак.

Україна має науково-технічний потенціал, але відновлення ядерної зброї – вкрай складне завдання. Серед основних перепон: відсутність інфраструктури для виробництва босголовки; величезні витрати – потрібні мільярди доларів та роки роботи; міжнародна ізоляція та втрата підтримки Заходу в разі виходу з ДНЯЗ.

У Державному балансі корисних копалин України нараховується 17 родовищ уранових руд: 14 на Кіровоградщині, два на Миколаївщині та одне на Дніпропетровщині. Ще чотири родовища розвідані, однак, не включені до державного балансу. Загальна кількість запасів урану в Україні оцінюється в 114 100 т. Водночас розвіданих, але поки що не залучених до розробки родовищ урану лише на Кіровоградщині вистачить для забезпечення українських АЕС ядерним паливом на 100 років.

Тим часом у Польщі заявили, що оскільки Росія порушила Будапештський меморандум, який гарантував територіальну цілісність України в обмін на відмову Києва від ядерної зброї, цей документ більше не діє, і Захід може «подарувати» Україні ядерні ракети для захисту української території та незалежності. Ця заява викликала в Росії відчайдушну істеріку з боку російської влади, які традиційно спробували погрожувати та залякувати Варшаву.

З огляду на високу значущість режиму нерозповсюдження ядерної зброї для людства,

А. Умланд рекомендує зацікавленим у його збереженні сторонам: надати максимальну військову і невійськову допомогу неядерній державі Україна в межах своїх можливостей, щоб Київ зміг здобути переконливу перемогу на полі бою і звільнити свої території, незаконно окуповані ядерною державою Росія; більш ефективно застосовувати санкції і публічно засуджувати ядерні держави – Росію і Північну Корею, поки вони продовжують свою експансіоністську війну проти неядерної держави Україна; наполягати на справедливому мирі для України, включно з повним відновленням її територіальної цілісності, повагою до її національного суверенітету та ін. Крім цього, Сполучені Штати Америки та Велика Британія, як співзасновники Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. та співавтори Будапештського меморандуму 1994 р., несуть особливу відповідальність перед Україною, тому мають запропонувати Києву тристоронній пакт про взаємодопомогу. Цей військовий союз має захищати Україну до її вступу до НАТО, а також сприяти передачі союзникам України її зростаючі нові оборонні розробки та знання. Усім іншим країнам, які підписали ДНЯЗ, слід запропонувати приєднатися до цієї тимчасової оборонної угоди між США, Великою Британією та Україною і тим самим зробити свій внесок у підтримку логіки режиму нерозповсюдження ядерної зброї.

Отже, ядерна зброя служить інструментом впливу та залякування, адже держави з ядерною зброєю можуть використовувати її як аргумент у переговорах. Проте паралельно вона сприяє підтримці стратегічної рівноваги, оскільки побоюючись взаємного знищення країни з ядерним потенціалом можуть утримуватися від конфліктів.

Договори про контроль над ядерними озброєннями значно знизили небезпеку ядерної загрози під час холодної війни, але зараз ці договори не відіграють цієї ролі, погрожуючи ввести світ у невідомість.

Відмова США від традиційних гарантій безпеки змушує країни шукати альтернативні способи захисту. Через це деякі з них розглядають

можливість розвитку власних ядерних програм, що може призвести до значного розширення «ядерного клубу» – кількість ядерних держав може зрости з дев'яти до 15–25, що суттєво підвищить ризик глобального ядерного конфлікту. У цих умовах міжнародна спільнота має знайти нові механізми контролю за ядерним озброєнням і зміцнити дипломатичні зусилля для запобігання подальшій ескалації та загроз з боку недемократичних режимів (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт Chas News (<https://chas.news/current/yadernii-klub-yakikraini-volodiyut-naibilsh-smertonosnoyuzbroeyu>); сайт Факти ICTV (<https://fakty.com.ua/ua/svit/20250306-krayiny-u-yakyh-ye-yaderna-zbroya-perelik/>); сайт «Українська правда» (<https://www.pravda.com.ua/news/2024/06/17/7461132/>); інформаційна агенція «Голос Криму» (<https://www.voicecrimea.com.ua/uk/analytics/post/yaderna-zbroya-instrument-vplivu-zalyakuvannya-chi-utrimannya-strategichno%D1%97-rivnovagi/>); Заболотна М. В. «Створення міжнародного режиму нерозповсюдження ядерної зброї (середина XX – початок XXI століття)». Гілея: наук. вісн. 2014. Вип. 85. С. 96–103. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_85_27; інтернет-ресурсу Uatom (<https://www.uation.org/rezhym-nerozpovsyudzhennya/mizhnarodne-spivrobitnytstvo-u-sferi-nerozpovsyudzhennya>); онлайн журнал «НАТО Ревю» (<https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2018/06/29/dogovoru-pro-nerozpovsyudyennya-yadernozbro-pyatdesyat-kriza-seredn-ogo-vku/index.html>); вебсайт німецької міжнародної телерадіокомпанії Deutsche Welle (<https://www.dw.com/uk/sipri-honka-yadernykh-ozbroien-pochynaietsia-znovu/a-62110372>); вебпортал «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2023/06/13/infografika/svit/yak-zminyuvalysya-rozmiry-yadernyx-arsenaliv-ssha-rosiyi-ta-inshyx-krayin-klubu>; <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/02/novyna/polityka/svitu-zahrozhuye-nova-honka-yadernyx-ozbroeyeny>; [15](https://www.slovoidilo.ua/2020/10/23/infografika/polityka/zapytannya-zelenskoho-5-pro-budapeshtskyj-memorandum-otrymaly-</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

krayiny-pislya-vidmovy-yadernoyi-zbroyi; <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/13/novyna/svit/sipri-svit-ochikuye-novyj-vytok-honky-yadernyx-ozbroyen-cherez-vijnu-ukrayini>); вебпортал «Суспільне/Новини» (<https://suspilne.media/769949-aderni-derzavi-zmicnuut-svoi-arsenali-zvit-sipri/>; <https://suspilne.media/608591-rf-vijsla-z-dogovoru-pro-zaboronu-adernih-viprobuvan-u-es-vidreaguvali/>); сайт Thepage.ua. (<https://thepage.ua/ua/economy/yaki-krayini-hochut-i-mozhut-otrimati-yadernu-zbroyu>); сайт видання «Бабель» (<https://babel.ua/news/115716-the-telegraph-franciya-proponuye-yevropi-sviy-yaderniy-shchit>); сайт «Главком» ([https://glavcom.ua/world/world-politics/-hrajut-](https://glavcom.ua/world/world-politics/-hrajut-stratehichnimi-mjazami-jak-tri-krajini-svitu-modernizujut-jaderni-arsenali-957049.html)

stratehichnimi-mjazami-jak-tri-krajini-svitu-modernizujut-jaderni-arsenali-957049.html); сайт NV (<https://nv.ua/ukr/opinion/yaderna-zbroya-dogovir-pro-nerozpovsyudzhennya-garantiji-bezpeki-dlya-ukrajini-50474591.html>); сайт «Ecnpeco» (<https://espreso.tv/svit-abo-v-ukraini-bude-yaderna-zbroya-abo-mi-povinni-vstupiti-v-nato-zelenskiy-rozpoviv-pro-argumenti-yaki-naviv-trampu-shchodo-chlenstva-v-alyansi>); вебсайт Forbes Ukraine (<https://forbes.ua/war-in-ukraine/chomu-ukraina-zaraz-ne-mozhe-vigotovlyati-yadernu-zbroyu-tri-prichini-vid-ksenii-orinchak-ekspertki-vidobuvnoi-promislovi-15032023-12395>)).

Д. Волошин, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Рекформа складання іспитів для водійських посвідчень в Україні: технічні нововведення та зарубіжний досвід

Одним із кроків у напрямі забезпечення безпеки дорожнього руху є вдосконалення перевірки знань і навичок керування транспортним засобом, отриманих особою в закладах, що здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, шляхом встановлення належного контролю на етапі їх перевірки.

Ефективним та об'єктивним способом визначення рівня набутих умінь і навичок керування транспортним засобом та готовності до участі в дорожньому русі є проведення в територіальних сервісних центрах МВС (далі – ТСЦ МВС) практичного іспиту з використанням транспортних засобів, обладнаних технічними засобами контролю (у тому числі фото-, відео-, аудіотехніки). Наразі Міністерством внутрішніх справ України оприлюднено проєкт наказу «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України», відповідно до якого передбачено вдосконалення процедур складання іспитів у територіальних сервісних центрах МВС для отримання права керування транспортним засобом та оптимізації вимог до використання

технічних засобів контролю під час складання практичних іспитів.

Основні положення проєкту:

1. Для осіб, які повторно складають практичний іспит для отримання права керування транспортними засобами, збільшується термін призначення кожного наступного практичного іспиту. Якщо особа втретє не склала практичний іспит, кожний наступний практичний іспит призначається не раніше, ніж через 30 календарних днів.

2. У транспортному засобі категорії В, який використовується для приймання практичного іспиту стаціонарно, розміщується (вмонтовується) не менше чотирьох технічних засобів контролю, а в транспортних засобах категорій С, С1, D, D1, BE, CE, C1E, DE і D1E стаціонарно розміщується (вмонтовується) або закріплюється на переносних конструкціях не менше трьох технічних засобів контролю.

3. Під час приймання практичного іспиту на транспортному засобі категорій А, А1, В1 на одязі екзаменатора закріплюються переносні технічні засоби контролю.

Уточнюються положення чинної Інструкції щодо рішень, що приймаються внаслідок

розгляду скарг на результат складання іспитів у ТСЦ МВС.

У МВС очікують, що реалізація відповідного проекту наказу вдосконалисть процедури складання іспитів у ТСЦ МВС та оптимізує вимоги до використання технічних засобів контролю під час складання практичних іспитів (URL: <https://surl.li/knvihn>).

Загалом у сфері суспільних відносин, що регулюються наказом, діють такі нормативно-правові акти: Закон України «Про дорожній рух»; Постанова Кабінету Міністрів України від 08 травня 1993 р. № 340 «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами» (у редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р. № 511); Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 грудня 2009 р. № 515 «Про затвердження деяких нормативно-правових актів, що регламентують порядок підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів у закладах, що проводять таку діяльність, їх державну акредитацію та атестацію спеціалістів, а також допуску громадян до керування транспортними засобами, видачі (обміну) посвідчень водія», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22 січня 2010 р. за № 72/17367.

Якщо процедура отримання посвідчення водія в Україні особливою складністю не відзначається, то підходи в найближчих європейських країнах заслуговують на короткий огляд.

У Чехії достатньо прості правила отримання водійського посвідчення, що передбачають досягнення повноліття (18 років), документальне підтвердження легального перебування у країні (статус біженця, дозвіл на тимчасове або постійне проживання, робоча або студентська віза). Також необхідне достатнє знання чеської мови, що дозволяє зрозуміти екзаменаційні завдання. Порядок допуску і підготовки до іспитів включає отримання медичної довідки; проходження практичного навчання в автошколі, що складається з п'яти теоретичних уроків і 14 занять з водіння, не менше, ніж по 1,5 год кожне; складання

теоретичної частини іспиту; складання практичного іспиту з водіння; отримання спочатку документів, що підтвердять вдале складання іспитів (вони можуть слугувати як тимчасові права) і протягом тижня – постійного водійського посвідчення.

Обов'язкові правила для подачі документів і проходження іспиту в Німеччині що стосується віку та підтвердження легального перебування дещо схожі з чеськими. Однак мають і свої особливості: знадобиться висновок про обстеження гостроти зору; документ про курси першої медичної, долікарської допомоги. Для складання практичної частини іспиту необхідне володіння базовою німецькою мовою, втім, скласти теоретичну частину можна як німецькою, так й іншими затвердженими мовами, наприклад, англійською, французькою, польською, італійською, португальською, грецькою або румунською. Можна залучити перекладача. Відмінні в Німеччині й особливості підготовки: для складання теоретичного іспиту допускається лише той, хто пройшов щонайменше 14 год навчання теорії; перескладати теоретичний іспит можна лише з трьох спроб за умови дотримання інтервалу між кожною перездачею у два тижні, під час якого потрібно пройти ще кілька занять. Якщо претенденту на водійські права не вдалося скласти іспит з трьох спроб, у нього ще з'явиться три, але вже через три місяці. Якщо знову не вдалося скласти іспит, доведеться вирушити на медичну комісію, що визначає придатність до водіння (МРУ – медично-психологічне обстеження). Для тих, хто не склав іспит з водіння в Німеччині, надається необмежена кількість спроб, але з умовою. Між спробами має бути перерва у два тижні, під час якої потрібно пройти додатково 10 практичних занять.

У Словаччині мінімальний вік майбутнього водія залежить від обраної категорії водійського посвідчення – від 15 до 24 років. Обов'язковими вимогами є: наявність офіційного підтвердження про постійне або тимчасове проживання у Словаччині, але не менше, ніж шість місяців; відсутність заборони на водіння в інших країнах; відсутність

посвідчення, виданого іншими країнами ЄСП (Європейського Економічного Простору) або державою, що підписала Віденський або Женевський договір; наявність медичного висновку про придатність до водіння.

Для українців, які перебувають в Нідерландах основними обов'язковими умовами для отримання водійських прав є наявність дозволу на постійне проживання або ж отримання громадянства (на відміну від Німеччини та Чехії, у цій країні ті, хто отримав тимчасовий притулок, не мають право на отримання посвідчення. Потрібно також володіти нідерландською мовою. Цікаво, що отримати права можна вже після 16 років, але за умови водіння під наглядом, щоб водити самостійно доведеться чекати 18-річчя. До особливостей навчання та екзаменів можна віднести теоретичний іспит, що включає тест на реакцію (здатність розпізнати небезпеку за 8 сек.), питання з ПДР та будови авто. Практичний іспит може організувати виключно автошкола, навіть не обов'язково та, в якій проходило навчання. Слід зазначити, що іспити в Нідерландах вважаються складними і дорогими, тому до 48 % опитаних не складають теорію та практику в один рік.

Охочим отримати водійське посвідчення у Великій Британії потрібно відповідати таким умовам: вік від 17 років, проживання у країні на легальних підставах понад 185 днів; відсутність медичних протипоказань до водіння та порушень зору (залежно від дефектів зору до водіння можуть не допустити або зобов'язати носити окуляри чи лінзи перебуваючи за кермом).

Підготовка та проходження іспитів у Великій Британії значно відрізняється: у країні немає як таких автошкіл, тому претендентам на посвідчення потрібно самим отримати тимчасові права, що дозволяють їзду з водієм, якому понад 21 рік або з професійним інструктором. Далі самостійно можна вивчати теорію та записатися на іспит. Теоретичний іспит складається з 14 роликів, що візуалізують небезпечні ситуації на дорозі, і 50 запитань. Після вдалого складання теорії видається сертифікат, дійсний протягом двох років, що дає право приступити до практичного іспиту.

Франція має мінімальні вимоги до автомобілістів-початківців: вік від 17 років, наявність медичної довідки, підтвердження легального проживання із зазначенням адреси місця проживання. Навчання та іспити передбачають обов'язкове проходження курсу, що складається з 15 год практичних занять з 5 год керування на симуляторі. Іспит платний, причому друга спроба – помітно дорожча і після повторного навчання.

Для Португалії загальні правила схожі з попередніми країнами: вік водія від 17 років, легальне проживання понад шість місяців, наявність медичного висновку від сімейного лікаря про відсутність дефектів зору і протипоказань до водіння. Також може знадобитися знання португальської мови, оскільки саме нею проходить навчання у школах. Для навчання та іспиту необхідна реєстрація в онлайн-сервісі: Instituto Mobilidade e Dos Transportes (IMT). Щоб отримати допуск до іспитів треба пройти 28 год теоретичних занять та 32 практичних. Маючи офіційний запит до IMT на переклад від автошколи, теорію можна скласти рідною мовою, а от для практики є можливість вибору між англійською та португальською.

Обов'язкові вимоги для отримання прав в Іспанії: проживання на постійній основі, з ідентифікаційним податковим номером (Número de Identificación de Extranjero); знання іспанської мови; наявність медичного сертифіката з позитивним висновком про проходження тесту на психофізіологічну відповідність; повноліття (вік від 18 років). Для складання теоретичного іспиту потрібно сплатити спеціальний державний збір (Jefatura Provincial de Trafico) за місцем проживання; складання теорії (відвідувати автошколу необов'язково). Для набуття практичних навичок треба відвідувати автошколу (URL: <https://surl.li/rqhuu>).

Як бачимо, українські норми загалом комутуються з європейськими практиками. Обговорювані зміни, що посилюють контроль за складанням іспитів через впровадження технічних засобів контролю для більш ефективної перевірки навичок водіїв цілком

вписуються в європейську практику. Так само як і зміни, що вимагають збільшення терміну між спробами скласти практичний іспит для осіб, які не склали його кілька разів, що дозволить більш ретельно оцінювати підготовленість

кандидатів. У порівнянні з іншими країнами, що мають схожі процедури, в Україні вдосконалення цих процесів стане важливим кроком у напрямі підвищення ефективності і доступності сервісних послуг для громадян.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Марина Барсук, суддя-спікер Північного апеляційного господарського суду

Взаємодія судів та медіа

Суддя-спікер Північного апеляційного господарського суду Марина Барсук – про відкритість правосуддя та партнерство заради довіри суспільства.

Правосуддя – це і про рішення, що виносяться в судовій залі, і про довіру суспільства, і здатність суду відкрито комунікувати з ним. Розуміючи потребу у відкритому діалозі, судова влада в Україні почала змінювати підходи до системи комунікації. Ми, судді, хочемо відійти від сприйняття суду, як закритої інстанції, навпаки – ми відкриті до діалогу та якісної співпраці.

На мою думку, як судді-спікера ПАГС, одне з найважливіших наших напрацювань – це формування системної взаємодії між судами та медіа спільнотою. На сьогодні, судді-спікери судів різних юрисдикцій та інстанцій у межах Українсько-нідерландського проєкту «Судова влада і суспільство в Україні» активно працюють над остаточною редакцією загального документу, що буде мати силу м'якого права «Принципи комунікації між судами та медіа». Північний апеляційний господарський суд, в якому я працюю, приймає активну участь у такому важливому проєкті.

Дані принципи є відповіддю на запит від суспільства бути доступною та зрозумілою інституцією, а для нас, суддів, це гарантія того, що такий діалог буде якісним, збалансованим і заснованим на взаємній повазі.

Принципи комунікації між судами та медіа»

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Це не загальні побажання взаємодіючих сторін. Це чіткі, конкретні рекомендації та роз'яснення у необхідності їх дотримання, що допомагають всім, хто є присутнім у судовому процесі (медіа, представники від суспільства, сторони та учасники процесу) отримати найкращий результат та почуватись при цьому захищено.

Ось деякі з основ, що передбачає документ:

– *Порядок надання інформації* – як журналісту можливо швидко та ефективно отримати офіційні коментарі або відомості про справу.

– *Порядок допуску до судових засідань* – коли і як представники медіа, громадських об'єднань та просто вільні слухачі можуть бути присутні у залі судового засідання.

– *Умови перебування в суді* – щоб процес залишався зосередженим та безпечним для сторін, а журналісти могли працювати комфортно та етично.

– *Безпека та неупередженість* – як забезпечити відкритість судового процесу уникаючи впливу на незалежність правосуддя та забезпечити захист прав учасників процесу гарантованих їм Конституцією України та Європейською Конвенцією з прав людини.

– *Висвітлення судових заходів* – з дотриманням прав усіх учасників процесу.

– *Правові основи взаємодії* – єдине розуміння термінів, меж відповідальності та прав журналістів та інших бажаючих бути присутніми у засіданні та його фіксуванні.

Насправді, ми вже бачимо результати. Однозначно вже навіть на даному етапі

висвітлені конструктивні та виважені матеріали у ЗМІ, а у суспільства стає краще розуміння специфіки судового процесу. Але найголовніше – у представників медіа та суддів з'явилися чіткі орієнтири: як співпрацювати ефективно.

Спільна мова – спільна відповідальність

Ми не одноразово обговорювали таку ініціативу разом із нашими іноземними колегами. На спільному круглому столі за участі представників судової влади, медіаспільноти та міжнародних експертів ми вже презентували проєкт Принципів комунікації. Це ще один важливий та виважений крок до уніфікації стандартів і підходів.

Завдяки підтримці Вищої ради правосуддя, Ради суддів України та Комітету Верховної Ради з питань свободи слова, ми вийшли на новий рівень комунікації. І це вже не експеримент – це системна зміна, яку високо оцінили й наші міжнародні партнери.

За результатами даної зустрічі медіа спільнота в особі Громадського об'єднання «Інститут розвитку регіональної преси» опрацювали представлений нами проєкт та вже надали свої зауваження, які ми наразі опрацьовуємо.

Що далі?

Разом з нашими партнерами та колегами ми рухаємося до повноцінного затвердження єдиних принципів взаємодії між судами та медіа.

Повторюю, що це не просто про відкритість – це про професійне партнерство заради спільної мети: довіри до правосуддя та демократії.

Одночасно ми продовжуємо впроваджувати Правила організації ефективного судочинства, які вже діють та активно застосовуються у Північному апеляційному господарському суді. Вони, в свою чергу, зробили судові процеси структурованішими та зрозумілішими для учасників процесу.

Я переконана, що такі поступові зміни та імплементація загальних правил та принципів забезпечать ефективне та дійсно прозоре правосуддя. Це також про готовність пояснювати, чути й бути відкритими. Тому ми не боїмося діалогу з медіа та представниками від громадськості. Навпаки – ми йдемо їм

назустріч. Бо довіра – це те, що вибудовується всіма сторонами. І судова гілка влади до цього готова (<https://sud.ua/uk/news/blog/333428-blog-sudi-spikera-mariny-barsuk-vzaimodeystvie-sudov-i-media>). –2025. –13.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Юрій Маслов, президент Асоціації «Стратегія ЄС для Дунайського регіону», професор, заслужений економіст України

Україна виходить на світовий ринок біометану

Наразі в Європейському Союзі активно формується ринок біометану: сектор переживає справжній бум. Біогаз, доведений до якості природного газу, вже подається в газорозподільні мережі, зберігається, транспортується й використовується на рівні з викопним паливом. ЄС планує збільшити його виробництво з 3,5 млрд м³ у 2021 році до 35 млрд м³ у 2030-му, надаючи пріоритет підтримці проєктів, що базуються на відходах і залишках, які не конкурують з харчовими чи кормовими продуктами.

Цей амбітний план відкриває унікальне вікно можливостей для України. Попри безпрецедентні виклики, спричинені війною, наша країна послідовно здійснює енергетичний перехід і розвиває нові напрями біоенергетики. Україна не лише прагне зміцнити внутрішній ринок, а й активно готується до інтеграції в європейський простір. Ми можемо зробити вагомий внесок у досягнення цілі ЄС з виробництва 35 млрд м³ біометану до 2035 року – і водночас закласти підґрунтя для власного економічного відновлення.

Біометан має важливе кліматичне значення. Перероблення агровідходів у біогаз дозволяє скорочувати неконтрольовані викиди метану – одного з найпотужніших парникових газів, який у 25 разів сильніше впливає на зміну клімату, ніж CO₂. Згідно з дослідженням Європейської асоціації біогазу, залежно від типу сировини та технології, виробництво біометану може знизити

викиди CO₂-еквіваленту на 60–90% у порівнянні викопним газом. Наприклад, переробка 50 тонн гною на добу дозволяє уникати до 20 тонн CO₂-еквівалента щоденних викидів.

Анаеробне зброджування залишає по собі дигестат – біологічне добриво, яке повертає поживні речовини у ґрунт і скорочує потребу в мінеральних добривах. Це підвищує родючість земель і закриває ресурсний цикл.

Потенціал України – близько 21,8 млрд м³ біометану на рік при повному залученні доступної агросировини: гною, силосу, післяжнивних залишків, побічних продуктів переробки. За оцінками профільних експертів, 20% цього потенціалу доцільно експортувати для задоволення майбутніх потреб ЄС у біометані.

Одна з переваг біометану – хімічна і фізична схожість природному газу. Це дозволяє подавати його у наявну інфраструктуру без додаткових витрат на адаптацію та прокладення нових комунікацій крім труб до заводів переробки.

У лютому 2023 року між Україною та Європейською комісією було підписано Меморандум про стратегічне партнерство у сферах біометану, водню та синтетичних газів. Цей документ фіксує намір обох сторін розвивати торгівлю, гармонізувати ринки, знижувати вуглецевий слід та поступово зменшувати залежність ЄС від російських енергоносіїв згідно з планом REPowerEU.

Ініціатива REPowerEU, запущена у травні 2022 року, має кілька цілей: захистити споживачів від енергетичної нестабільності, підтримати енергетичну незалежність ЄС і прискорити перехід до відновлюваних джерел енергії. До кінця 2025 року держави-члени ЄС повинні представити національні плани, що відображають відмову від російського газу, нафти і ядерного палива.

Україна зняла всі перешкоди для виходу біометану на ринок ЄС – розблокувала експорт біометану, визначила тимчасовий (до повноцінного запуску українського реєстру біометану) порядок експорту цього відновлюваного газу до Євросоюзу.

Для швидкого нарощування виробництва біометану в Україні важливим є також

забезпечення достатніх потужностей для фізичного транспортування біометану в райони з достатнім попитом на газ, що дало б змогу біометановим заводам працювати на повну потужність.

Своєю чергою, для ЄС ключовими перешкодами є неврегулювання порядку транскордонної торгівлі біометаном з третіми країнами. Об'єднання національних реєстрів в єдиний централізований європейський реєстр Union Database (UDB) стало необхідною умовою для формування повноцінного регіонального ринку біометану.

Union Database (UDB) – це «паспорт» для кожного кубометра біопалива в ЄС. За статтею 31а Директиви RED II (оновленої RED III) всі транзакції з біопаливом мають бути зафіксовані в єдиній базі: від моменту збору сировини до кінцевого споживання.

Це дозволяє виключити подвійний облік, фальсифікацію даних про викиди та невідповідність критеріїв стійкості.

UDB дозволяє уникати дублювання обсягів, забезпечити прозорість походження палива, виключити підробку даних про викиди та встановити чіткий контроль за відповідністю критеріям сталості.

Саме тому запуск українського реєстру біометану який відповідатиме суворим європейським вимогам і в якому буде здійснюватися видача, розподіл та анулювання гарантій походження біометану, а також приєднання цього реєстру до UDB є першими необхідними кроками на шляху визнання українських гарантій походження біометану, а отже забезпечення попиту на український біометан.

Для України інтеграція в UDB означає:

1. Верифікація походження. Це демонструватиме нашим партнерам, що ми прибираємо «сірі» схеми заради довіри.

2. Доступ до фінансування. Фонди, банки та іноземні інвестори зможуть оцінити ризики через відкриті дані. Лише UDB забезпечить таку прозорість.

Розширення експорту. Без інтеграції з UDB жоден обсяг біометану не отримує статусу «сталого біопалива» на ринку ЄС, тобто

того що значною мірою скорочує викиди парникових газів. Після інтеграції українські виробники зможуть продавати біометан у ЄС як сертифікований «зелений газ» за преференційними умовами.

Ключову роль у просуванні ідеї прозорого та інтегрованого ринку біометану відіграв круглий стіл “Цифрові реєстри – основа прозорого ринку відновлюваної енергії”, організований за ініціативи Ганни Замазеєвої, Голови Держенергоефективності України. Під час події, яка об’єднала представників уряду, парламенту, бізнесу, міжнародних партнерів і профільних агенцій, учасники зосередились на практичних кроках запуску українського реєстру біометану та його інтеграції в Union Database ЄС.

Захід пройшов у конструктивному та відкритому форматі. Обговорення торкалися питань сумісності національного реєстру з європейськими стандартами, процедур верифікації даних, захисту від маніпуляцій та фальсифікації, а також визначення перших сценаріїв експорту. Від Наглядової ради Фонду декарбонізації України ми виступили з баченням довгострокової дорожньої карти для сектора, як енергетичного та стратегічного інструменту для посилення ролі України в європейському просторі.

Ключове значення електронного реєстру – у створенні довіри. Це цифрова інфраструктура, що забезпечує простежуваність, підзвітність і сумісність із вимогами міжнародних ринків. Саме вона дає змогу українському біометану отримати «зелений статус» і увійти до сертифікованої енергетичної системи ЄС. Вже до кінця літа 2025 року очікується тестовий запуск реєстру, що стане переломним моментом для українського біоенергетичного ринку.

Це був складний шлях, що потребував скоординованої співпраці між всіма учасниками.

З 2021 року було ухвалено низку рішень, спрямованих на створення системи сертифікації біометану: Закон України від 21.10.2021 № 1820 щодо розвитку виробництва біометану та постанову Уряду від 22.07.2022 № 823 «Про затвердження Порядку функціонування реєстру

біометану». У 2024 році до Митного кодексу внесли зміни для врегулювання процедури експорту трубопровідним транспортом.

Перший завод з виробництва біометану в Україні запущено у квітні 2023 року на базі діючої біогазової станції. Його потужність – близько 3 млн м³/рік. А 14 травня 2024 року Президент України підписав Закон №3613-ІХ, який дозволяє митне оформлення біометану, що транспортується трубопроводами. 6 лютого 2025 року енергетична митниця вперше здійснила оформлення періодичної декларації на експорт біометану до Європи. Сьогодні працюють вже три установки загальною потужністю 11 млн м³/рік, ще п’ять – у стадії запуску. До кінця року очікується зростання виробництва до 20 млн м³.

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України взяло на себе повну відповідальність за розроблення та впровадження національного інструменту гарантій походження. В межах цього мандату створено нормативну базу: затверджено та оновлюється Порядок ведення реєстру біометану. Сформульовано технічне завдання для розробки інформаційно-комунікаційної системи «Реєстр біометану» відповідно до очікувань українського ринку, європейських вимог і чинного законодавства.

Процес охопив не лише технічні розробки, а й діалог із Європейською комісією щодо обміну даними, підписання угоди про технічну взаємодію та міжнародного визнання українських гарантій походження.

Що викликає справжній захват – система створена українською командою без залучення зовнішніх розробників. Попри обмежене фінансування все було зроблено максимально якісно і вчасно. У процесі роботи враховано пропозиції бізнесу, галузевих асоціацій і профільних установ. Архітектура побудована з урахуванням можливості швидкої технічної інтеграції з європейською платформою UDB. У разі політичного рішення повна інтеграція можлива протягом двох місяців.

Наразі ми формуємо стратегічний підхід до розбудови повноцінної екосистеми для біометанового виробництва. Серед пріоритетів –

створення сприятливих фінансових умов: запуск нових програм підтримки, кредитні та грантові механізми для малих і середніх виробників, залучення міжнародних інвестиційних фондів і кліматичних фінансових інструментів.

Особливу увагу ми приділяємо транспортному сектору, зокрема морській галузі. Використання біометану у портах має потенціал для зниження викидів, модернізації інфраструктури та підвищення енергетичної незалежності. У 2025 році ми ініціюємо аналіз сценаріїв технічного переоснащення портових потужностей із переходом на біопаливо та визначенням фінансових моделей для реалізації проєктів.

Паралельно триває робота над підписанням угоди з ЄС про обмін даними та взаємне визнання гарантій походження. Для цього формується Координаційний штаб з біометану та біоетанолу, що об'єднає представників уряду, ринку та міжнародних структур. Це дозволить оперативно ухвалювати рішення та координувати дії в напрямі повноцінної інтеграції України до європейського енергетичного простору.

Окрім створення національного електронного реєстру біометану та розв'язання питань його походження, ще одним критично важливим напрямом є фінансова підтримка українського бізнесу, який має розвивати цей сектор. Надійним партнером і потенційним провайдером такого фінансування може виступати Акціонерне Товариство «Фонд декарбонізації України» (далі – Фонд), створений як потужний інституційний інструмент для підтримки зеленого переходу.

Фонд уже сьогодні пропонує три ключові фінансові продукти – пряме кредитування, лізинг та факторинг. Водночас у чинних регламентах діяльності Фонду є низка обмежень. Зокрема, встановлені ліміти не дозволяють повною мірою профінансувати значну частину потенційних проєктів національного масштабу. Також чинною нормативною базою передбачена можливість фінансування лише виробництва біометану для внутрішнього споживання – у той час, як Україна має чіткий потенціал для експорту цього ресурсу.

Для того, щоб Фонд міг стати справжнім драйвером виходу України на міжнародний ринок біометану, Наглядова рада нині працює над актуалізацією стратегії Фонду, зокрема над внесенням змін до нормативно-правових та внутрішніх документів. Йдеться про розширення мандату Фонду – як щодо розміру фінансування, так і щодо цільових напрямів використання коштів, включно з експортом біометану. Паралельно розглядається оновлення умов за фінансовими інструментами Фонду, які в майбутньому дозволять не лише стимулювати внутрішнє виробництво, а й підтримати проєкти, спрямовані на розбудову експортної інфраструктури, логістики та міжнародної торгівлі.

Підсумовуючи, Україна зробила рішучий крок до формування прозорого, конкурентного та інтегрованого ринку біометану. Завдяки запуску електронного реєстру, активному діалогу з європейськими партнерами та стратегічному баченню розвитку галузі ми закладаємо основу для сталого енергетичного майбутнього та нової ролі України в європейській енергосистемі (https://lb.ua/blog/yurii_maslov/680792_ukraina_vihodit_svitoviy_rinok.html). – 2025. — 09.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Володимир Сущенко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Університетська освіта в Україні – реорганізація, реформування чи ребрендинг?

Нещодавно опубліковане на сайті видання «Українська правда» розлогого та, на мій погляд, достатньо щирого інтерв'ю з заступником міністра вищої освіти і науки України паном Михайлом Винницьким спонукає до певного аналізу і коментування висловлених ним думок.

Дозволю собі – людині, яка за багато десятиліть власного життя мала досвід навчатися в радянських навчальних закладах: трьох загальноосвітніх школах (включно зі вечірньою школою для робітничої молоді),

технікумі, технічному та юридичному інститутах, а також протягом 40 років працювати викладачем-дослідником та організатором вищої освіти і науки в одному з її напрямків – висловити власні міркування щодо окремих тез заступника міністра та загальних підходів до системи університетської освіти в Україні і світі.

Бажання органів центральної і місцевої влади реформувати вищу освіту в Україні шляхом реорганізації (приєднання, злиття або поділу/виділення) чи ребредингу не зникає протягом усіх останніх понад 30 років нашої сучасної державності – то активізуєшся, то призупиняєшся. Мета такого реформування оголошується завжди одна – вийти на рівень розвитку сучасної вищої освіти і науки в Європі і світі.

У 90-х роках ХХ століття і на початку 00-х років ХХІ століття, прагнучі якомога швидше увійти в освітянсько-наукове співтовариство «Старої Європи», Великобританії та США наші традиційно «совєтські інститути» шаленими темпами стали набувати статусу «університетів і академій» – лише за найменуванням.

Паралельно, відгукуючись на потреби ринку праці, неймовірними темпами почали створюватися приватні ВНЗ та відкриватися нові спеціальності і факультети/кафедри (незалежно від основного профілю «університету») у сферах: правознавства та економіки, а невдовзі – політології, соціології, психології, менеджменту, журналістики та ІТ-технологій. Ринок навчальних послуг невинно зростає, ринок наукових досліджень невинно падає, не зважаючи на зростаючий попит і пропозицію щодо осіб з ученими ступенями і науковими званнями...

Одночасно і майже миттєво почали зникати професійно-технічні училища і технікуми, перетворюючись у «коледжі вищої освіти» з підготовки «молодших бакалаврів», що стало суто українською новацією у світовій системі «вищої освіти». Держава почала стрімко переглядати освітянські вимоги до осіб, які бажали стати «білокомірцевими фахівцями» у будь-якій сфері. Вимога мати диплом університету ставала домінуючою.

Як профтех змінюється вже сьогодні

Таким чином, важливою і необхідною умовою життєвого добробуту нових поколінь громадян України ставала необхідність мати «диплом про вищу освіту», який начебто відкривав усі «двері» до омріяних батьками та їх дітьми посад і зарплат.

Загальноосвітні школи перестали готувати своїх вихованців до реального життя-буття, а почали готувати 90-95% своїх випускників до складання випусково-вступних іспитів (ЗНО, НМТ) до університетів, змінюючи, майже щорічно, свої навчальні програми та підлаштовуючи їх до вступу в університети. Шкільні учителі та університетські викладачі стали опановувати методики «репетиторства», викладачі університетів почали працювати одночасно у декількох нових-старих ЗВО, щоб підтримувати пристойний матеріально-фінансовий рівень власного буденного життя.

З часом майже всім стало зрозуміло, що в нас насправді не вистачає носіїв виробничих професій у всіх сферах і що наявність «диплому про вищу освіту» зовсім не гарантує добробут його носіям. Добробут гарантує заробітна плата, розмір якої залежить не стільки від диплому, скільки від внеску людини у розвиток економіки, зокрема для наших реалій – у сферах торгівлі та побутових послуг.

Ринок праці перестав віддзеркалювати економічні відносини, а зусилля і час багатьох людей, що були витрачені ними на отримання диплому про вищу освіту, стали лише незначною сторінкою в їх біографії.

При цьому організація і методика нашої загальної та вищої освіти багато в чому залишалася на рівні останньої чверті ХХ століття. Так довго тривати не могло, бо суспільство вимагало і очікувало реальних змін у цій царині.

Останньою новацією у сфері вищої освіти стала схвалена у 2022 році Кабінетом Міністрів України «Стратегія розвитку вищої освіти на 2022-2032 роки», мета якої полягає у:

реформуванні та модернізації системи вищої освіти;

сприянні зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу;

покращенні якості та підвищенні важливості вищої освіти;

поглибленні співробітництва між закладами вищої освіти;

розширенні можливостей закладів вищої освіти;

активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників.

Цей документ також слушно називає основні проблеми в реалізації Стратегії, серед яких:

загальна негативна демографічна ситуація в країні (триваюча війна ще більше погіршує цю ситуацію) ;

неефективний організаційний і фінансовий менеджмент у ЗВО;

неефективність мережі ЗВО через розрив між системою вищої освіти та ринком праці та застарілість їх матеріальної бази;

масовість вищої освіти та не обґрунтовано завищена кількість ЗВО, що здатні надавати якісно необхідні знання, уміння і навички своїм вихованцям, які здатні до їх опанування;

недостатня увага до реалізації функції вищої освіти у формуванні Особистості з наявною вищою академічною освітою;

поширена імітація студентоцентризму у діяльності більшості ЗВО;

існуюча традиційна уніфікація освітнього процесу стримує індивідуалізацію освітніх траєкторій у розвитку людини.

Не зважаючи на те, що у Стратегії цілком слушно і достатньо повно сформульована загальна мета вищої освіти в Україні, якою «є інтелектуальний, культурний і професійний розвиток особистості, формування якісного людського капіталу та згуртування суспільства для утвердження України як рівноправного члена європейської спільноти, розбудова ефективної інноваційної конкурентоспроможної економіки та забезпечення високих стандартів якості життя», названі її складові та основні проблеми, з якими не можна не погодитися, викликає певний сумнів тактика діяльності МОНу і значної кількості керівників ЗВО – у контексті задекларованої мети.

Керівник міністерства у своїх меседжах під час інтерв'ю зосереджує увагу читачів в

основному на трьох показниках, що, на його думку, зумовлюють скорочення кількості існуючих ЗВО: 1) демографічний спад у чисельності випускників загальноосвітніх шкіл, які можуть вступати на навчання в університети; 2) існуючі перекося у співвідношенні показників первинного ринку праці випускників університетів та набору на «престижні» освітні спеціальності/напрямки; 3) не спроможність державного бюджету забезпечити належне матеріальне і фінансове утримання об'єктивно не обґрунтованої наявної кількості державних ЗВО і слабкий організаційно-фінансовий менеджмент більшості університетів.

Поза увагою міністерства, на мою думку і за моїми спостереженнями, фактично залишаються такі проблеми як:

1.Об'єктивно не виправдана масовість в отриманні вищої освіти з боку тих, хто не спроможний її опанувати і кому вона в принципі не потрібна для того, щоби задовольнити свої бажання і попит на благополуччя у повсякденному житті.

Перетворення університетів фактично у професійні школи з підготовки вузькопрофільних фахівців у певній сфері, замість – підготовки та виховання Особистостей, спроможних продукувати нові знання, уміння і навички у контексті задоволення не лише особистих потреб та інтересів, а й потреб та інтересів суспільства/держави.

2.Нагальну потребу перегляду нормативних актів, що регулюють освітні вимоги на рівні «вищої університетської освіти» для переважної більшості різноманітних посад і професій, які насправді таких вимог не потребують.

3.Вкрай недостатнє відродження і розвиток професійної підготовки належного рівня фахівців у професійних училищах/коледжах та підвищення на ринку праці престижності таких закладів і спеціалістів, які отримують в них належні знання, уміння і навички, з паралельним створенням розвинутої системи підвищення кваліфікації та зміни професійної орієнтації для всіх бажаючих в оптимально стислі строки.

4.Зміна місії, мети і парадигми функціонування загальноосвітніх шкіл,

що мають готувати нове покоління до повсякденного самостійного життя, а не лише – для вступу в університети. Та людина, яка бажає і спроможна опановувати вищу університетську освіту, знайде шляхи своєї підготовки до вступу і навчання в ньому, а громадянське суспільство і держава повинні всіляко їй сприяти у реалізації такої мети і планів.

Пригадалося, що наприкінці квітня 2004 року мені пощастило і довелося брати участь у Конгресі ректорів і деканів університетів Європи у польському Любліні, який був присвячений одномоментному вступу до ЄС 10 європейських країн «соціалістичної співдружності», що у другій половині XX століття входили у сферу впливу СРСР. І там, у Любліні, думки і занепокоєння, що я виклав тут, також звучали з вуст представників університетів різних країн, які були засновниками Болонського процесу розвитку вищої освіти у Європі. Про це не варто забувати на нашому шляху до ЄС.

Думка про те, що «в сучасному світі університет дедалі більше нагадує технологічний стартап», а університетський освітній процес перетворюється у бізнес-проекти мені видається недалекоглядною і, навіть, хибною з перспективи нашого розвитку і входження у глобальний інтелектуальний простір (https://lb.ua/blog/volodymyr_suschenko/681336_universitetska_osvita_ukraini-.html). – 2025. – 12.06).

Блог на сайті «Лb.ua»

Про автора: Олександр Прокопчук, сімейний лікар, координатор з напрямку медсестринства українсько-швейцарського проекту «Діємо для здоров'я»

Медсестра загальної практики: шлях від «помічника» до автономного спеціаліста. Що змінилося та як це вплине на нас

Уявіть собі таку картину: ви прийшли до своєї амбулаторії з неускладненим питанням – потрібно виміряти тиск, зняти ЕКГ або отримати консультацію з приводу харчування. Замість годинної черги до лікаря, вас швидко

та професійно приймає медична сестра загальної практики, яка не лише якісно виконує всі необхідні процедури, а й дає кваліфіковані рекомендації. Звучить як мрія? Це вже реальність сьогоднішнього дня.

Роками ми стикалися з проблемою перевантаження лікарів первинної ланки, особливо в громадах з обмеженою кількістю спеціалістів. Черги, недостатній час на прийом, фокус на лікуванні замість профілактики – все це знайомо кожному з нас. Але революційні зміни в статусі та повноваженнях медичної сестри загальної практики можуть кардинально змінити цю ситуацію.

Правове підґрунтя змін: від радянського спадку до європейських стандартів

5 грудня 2024 року набув чинності Наказ Міністерства охорони здоров'я України №2034, який вніс революційні зміни до довідника кваліфікаційних характеристик. Ключова зміна полягає в одному реченні: діяльність медичної сестри загальної практики тепер здійснюється спільно з лікарем, а не під його керівництвом.

Це не просто зміна формулювання – це фундаментальна трансформація ролі. Лікар перестає бути «начальником» і стає ментором, наставником, колегою в мультидисциплінарній команді. Ми нарешті відходимо від радянського спадку, коли медсестра була лише «технічним виконавцем» і робимо кроки до сучасної європейської моделі автономного медсестринства.

Ця зміна є частиною ширшої стратегії розвитку медсестринства МОЗ та Дорожньої карти, яка має на меті підняти українське медсестринство до рівня провідних європейських країн.

Нові можливості: що тепер може ваша медсестра

Згідно з новими стандартами, медична сестра загальної практики отримала широкий спектр повноважень, які раніше були виключно лікарськими:

Консультування та освіта пацієнтів: Тепер ваша медсестра може професійно консультувати з питань здорового способу життя, фізичної активності, здорового харчування, відмови від шкідливих звичок. Вона також компетентна

в питаннях планування сім'ї, грудного вигодовування та підтримки психічного здоров'я.

Клінічні процедури: Спектр клінічних можливостей значно розширився – від базових вимірювань артеріального тиску до складних процедур як отоскопія, аускультація, пікфлоометрія та спірометрія. Медсестра може проводити швидкі тести, оцінювати серцево-судинні ризики, а також виконувати процедуру вимірювання внутрішньоочного тиску – навичку, якою володіють далеко не всі лікарі.

Вакцинація: За умови відповідної підготовки та погодженого з лікарем плану, медсестра може самостійно проводити щеплення згідно з національним календарем вакцинації, завжди маючи можливість звернутися до лікаря у складних випадках.

Спостереження за особливими категоріями: Медсестра тепер може вести спостереження за перебігом фізіологічної вагітності та розвитком дітей до чотирьох років відповідно до встановлених протоколів.

Важливо зазначити, що для ведення обліку своєї діяльності медсестра використовуватиме власний цифровий підпис.

Міжнародний досвід: куди ми прямуємо

У провідних європейських країнах – Швейцарії, Фінляндії, Великобританії, Нідерландах, Польщі – медсестри з вищою освітою (рівень Бакалавра, Магістра, Advanced Practice Nurse) вже давно мають значну автономію. Вони самостійно ведуть пацієнтів, приймають клінічні рішення і навіть призначають базове лікування.

Європейська модель первинної медичної допомоги будується на принципі мультидисциплінарної команди, де лікар, медсестра, фармацевт, психолог, соціальний працівник та фізичний терапевт є рівноправними учасниками лікувального процесу. Медсестра часто виконує роль першого контакту з пацієнтом, проводить тріаж, що дозволяє лікарю зосередитися на складних випадках та коморбідній патології.

Впровадження таких змін в Україні потребуватиме подальшого розвитку медсестринської освіти до європейських

стандартів та створення ефективних механізмів реєстрації та ліцензування діяльності медсестер.

Практичні переваги: що це означає для нас

Нові повноваження медичних сестер – це не плани на віддалене майбутнє, а реальність сьогодення. Ці зміни матимуть конкретний вплив на якість та доступність медичної допомоги:

По-перше, значно скоротяться черги до лікаря, адже багато рутинних процедур та консультацій тепер може проводити медсестра. По-друге, підвищиться якість профілактичної роботи – медсестри мають більше часу для детального навчання пацієнтів принципам здорового способу життя. По-третє, особливо відчутними ці зміни будуть у сільській місцевості, де дефіцит лікарів є найбільш гострим.

Українсько-швейцарський проєкт «Діємо для здоров'я» активно сприятиме впровадженню цих інновацій через:

безперервне навчання медичних сестер, команд «лікар-медична сестра» та менеджерів охорони здоров'я;

розробку навчальних програм з лідерства, менеджменту неінфекційних захворювань, комунікацій та психічного здоров'я;

створення сприятливого середовища для обміну найкращими практиками;

тісну співпрацю із закладами післядипломної освіти;

оснащення центрів ПМСД та закладів вищої освіти, де працюють та навчаються медичні сестри.

Новий етап медсестринства в Україні

Зміни в ролі медичної сестри загальної практики є не просто адміністративним рішенням – це фундаментальна трансформація, яка відкриває нову сторінку в історії українського медсестринства. Ми рухаємося від застарілої моделі «лікар-начальник, медсестра-виконавець» до сучасної європейської практики командної роботи рівноправних професіоналів.

Звертаюся до керівників медичних закладів: активно впроваджуйте ці можливості, інвестуйте в навчання ваших медсестер,

створюйте умови для реалізації їхнього професійного потенціалу.

А до пацієнтів маю просте прохання: цікавтеся новими послугами, які може надати ваша медична сестра. Довіряйте її професіоналізму, адже тепер вона має не лише навички, а й офіційні повноваження для надання якісної медичної допомоги.

Майбутнє української медицини – в команді професіоналів, де кожен робить те, що вміє найкраще. І медична сестра загальної практики стає ключовою ланкою цієї команди (https://lb.ua/blog/oleksandr_prokopchuk/681380_medsestra_zagalnoi_praktiki_shlyah.html). – 2025. – 12.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Андрій Боровик, виконавчий директор Transparency International Ukraine

3 проблеми управління активами, які виправить реформа АРМА

Останні кілька місяців ми регулярно повторюємо про необхідність нарешті запустити реальну реформу Агентства з розшуку та менеджменту активів, проте Рада, на жаль, досі не дійшла до розгляду цього надважливого питання. І це сумно, адже його вирішення дуже позитивно вплинуло на нинішні фінансові можливості України.

По-перше, це сталося б, оскільки запуск цієї реформи – одна з маркерних умов виконання Ukraine Facility Plan. Але і крім цього прийняття законопроекта 12374-д розв'язало цілу низку хронічних питань щодо збитків, які держава отримує через неякісне управління арештованими активами, а саме ця сфера – одна з головних, які має виправити законопроект.

Власне, від початку АРМА створювалося якраз для того, щоб такі збитки не траплялися, а арештовані активи зберігали економічну привабливість під час кримінальних проваджень. Але саме ця функція стала найслабшою ланкою в роботі установи.

Цікаво, що це підтверджує інформація самого ж АРМА та Офісу Генпрокурора: з 90

115 активів, переданих в управління АРМА, лише 36 534 фактично передано за договорами управління управителям. Це означає, що майже половина активів під управлінням Агентства досі не має призначених відповідальних осіб. А ще 33 135 активів перебувають у стадії «підготовчих заходів» – огляд, оцінка, ринкові консультації, перевірка документів.

Такі справи вказують на серйозні проблеми в системі управління арештованими активами, і їх не можна виправити косметичним ремонтом. Потрібно остаточно знешкодити три головні причини, які заважають роботі АРМА в цій сфері. Про ці три проблеми й поговоримо.

Проблема 1. Низька ефективність конкурсних відборів

У 2024 році АРМА провело 33 конкурси з відбору управителів, але зрештою уклали лише 7 договорів. Це менше ніж 22% успішності. І ця кількість залишається стабільно низькою попри зростання обсягів переданих активів.

Ще більш красномовною є статистика закупівель з відбору управителів за 2024-2025 роки у ВІ.Prozorro. Зі 117 оголошених закупівель завершено лише 16, неуспішних – 73, активні наразі 27. При цьому показово, що 22 з 27 активних закупівель оголошено у травні цього року, і це вже схоже на спробу створити видимість активної роботи після чергової хвилі критики від нардепів та громадськості.

За даними звіту АРМА за 2024 рік, торік Агентство провело 224 конкурсних відбори оцінників, визначило 89 переможців, оголосило 33 торги з управління. Але всі ці зусилля призвели до укладення лише 7 договорів управління. Це красномовно свідчить про неефективність процедур або їх свідоме ускладнення.

Проблема 2. Зволікання з передачею активів в управління

Попри всі ці відбори та підготовки до конкурсів, окремі активи залишаються без управителів невиправдано довго. Наприклад, наприкінці 2022 року до АРМА передали активи санаторію «Сонячне Закарпаття». Для їх оцінки уклали договір 13 травня 2024 року, але потім його з оцінювачем розірвали. Через це управителя активу не визначено досі, а минуло уже майже 3 роки.

Агентство, своєю чергою, повідомило, що його представники провели огляд цього майна і навіть встановили якісь порушення. Але якщо зазирнути в повідомлення місцевих медіа, то можна виявити цікаві деталі цього огляду. Зокрема, що все відбувалося не настільки якісно, як заявляє орган – представники АРМА просто через паркан зробили декілька фотографій. А для публічної комунікації використали торішні фото.

Історія з Жовтневим палацом на столичному Майдані також яскраво ілюструє проблему. АРМА встановило очікувану дохідність у 2 млн грн на місяць для управителя об'єктом. Однак за оприлюдненими даними дохід Жовтневого палацу за весь 2024 рік склав орієнтовно 28 млн грн, а обов'язкові видатки – близько 27 млн грн. До того ж потенційний управитель мав би платити 24 млн грн гарантійних внесків за право отримувати мільйон прибутку на рік.

Результат передбачуваний: конкурс на управління Жовтневим палацом не має попиту серед бізнесу, а актив уже третій рік генерує доходи не для державного бюджету, а для його власників.

Проблема 3. Втрата економічної цінності

Коли активи роками залишаються без управителів, вони або псуються через відсутність догляду, або продовжують приносити доходи колишнім власникам. В обох випадках держава зазнає прямих втрат.

За звітом Рахункової палати, «додаткові фінансові можливості орієнтовно на суму 6 млрд грн не використані» через неефективність АРМА. Це не просто інформація – це пряме свідчення того, що Агентство не виконує головну функцію, заради якої його створювали.

Але і це не все. Кількість виїзних перевірок управителів залишається критично малою – лише 10 за минулий рік при великій кількості об'єктів в управлінні. Це означає, що навіть ті активи, які мають управителів, належно не контролюються.

Проблема Агентства не лише в недоліках конкретних процедур, а взагалі у відсутності чіткої регламентації строків та критеріїв. АРМА може роками «готувати» актив до передачі

управителю без будь-яких законодавчих обмежень часу, і зрушити цю «роботу» неможливо, а відповідальності ніхто не несе.

Законопроект 12374-д пропонує конкретні рішення: встановлення чітких строків для процедур відбору управителів, прозорі критерії оцінки кандидатів. Це не спроба покарати АРМА – це створення системи, яка унеможливить повторення системних помилок.

Управління арештованими активами – не другорядна функція, а головне завдання агентства. Коли майже половина активів залишається без управителів, а 33 135 об'єктів роками перебувають у стадії «підготовчих заходів», це свідчить про системний провал.

І саме тому парламент має нарешті прийняти законопроект 12374-д, щоб повернути АРМА до виконання місії, заради якої його створювали. Щоб арештовані активи зберігали економічну цінність для держави, а не втрачати її через бюрократичну неефективність, якими б не були гасла його нинішнього керівництва (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/borovyk/684abaa7c24d2/>). – 2025. – 12.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Микола Марченко, кандидат юридичних наук, експерт у сфері конституційного та виборчого права.

Як Україна має співпрацювати з поневоленими Рф народами та як має використовувати для цього освітні інструменти?

Як Україна має співпрацювати з поневоленими Рф народами та як має використовувати для цього освітні інструменти?

Протистояння України військовій та геополітичній агресії РФ має сьогодні цивілізаційне значення для майбутнього усієї Європи та значної частини Азії. Це зумовлює потребу спрямування уваги української держави та інституцій громадянського суспільства до питання поневолених РФ народів через призму наступних факторів:

1. Потреби послаблення РФ та демократизації Східної Європи та Північної Азії;

2.Формування механізму внутрішнього тиску на РФ через активізацію національних рухів поневоленних народів;

3.Посилення західного санкційного тиску на РФ через запровадження персональних та секторальних санкцій через порушення фундаментальних прав представників поневоленних народів.

З цією метою Верховною Радою України було утворено Тимчасову спеціальну комісія Верховної Ради України з питань розробки державної політики щодо поневоленних народів РФ. Членами цієї ТСК було розроблено проєкт Закону України “Про основні засади державної політики України щодо взаємодії з національними рухами колоніальних народів Російської Федерації” (<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44539>).

З метою обговорення ключових векторів державної політики щодо поневоленних народів Київський національний університет імені Тараса Шевченка спільно Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань розробки державної політики щодо поневоленних народів РФ 30 травня провели панельну дискусію “«Вектори державної політики України щодо підтримки поневоленних РФ народів”. Панельна організована в рамках спільної ініціативи ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимира Бугрова, голови комітету з питань Свободи слова Верховної Ради України Ярослава Юрчишина та профільної парламентської ТСК. Слід відзначити проактивність у питанні залучення до формування державної політики України щодо поневоленних РФ народів голови Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань розробки державної політики щодо поневоленних народів РФ Марії Мезенцової-Федоренко та члена ТСК народного депутата України Олега Дунди.

Співсодераторами панельної дискусії виступили проректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олена Доброжанська та я.

В рамках панельної дискусії представниками експертно-наукового середовища та

парламентарями було запропоновано наступні вектори розвитку державної політики України щодо поневоленних народів:

1.Формування спеціальних освітніх програм в університетах для комплексного вивчення проблематики поневоленних РФ народів та навчання їх представників з метою формування майбутньої політичної еліти поневоленних націй;

2.Вироблення механізму запровадження санкцій проти РФ через порушення основоположних прав поневоленних народів та механізмів взаємодії щодо гармонізації таких санкцій з країнами Європи

3.Формування міжнародних механізмів тиску інституцій громадянського суспільства на РФ через незаконне ув'язнення політичних активістів та правозахисників поневоленних народів;

4.Запровадження довгострокового планування щодо політики у сфері поневоленних РФ народів;

5.Формування стратегії роботи з національними громадами поневоленних народів в Україні та військовополоненими з числа представників поневоленних народів (<https://censor.net/ua/blogs/3555497/yak-ukrayina-maye-spivpratsyuvaty-z-ponevolenymy-rf-narodamy-ta-yak-maye-vykorystovuvaty-dlya-tsogo-osvitni>). – 2025. – 01.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Банки фінансової інклюзії для ширшого доступу до банківських послуг, нове регулювання факторингу – детально про усі 6 законів, розглянутих Верховною Радою 3 червня

1. Щодо розвитку фінансової інклюзії в Україні – в цілому (13018-д).

Запровадили новий вид банку – банк фінансової інклюзії, що здійснюватиме діяльність на підставі обмеженої банківської ліцензії, головним завданням якого буде

обслуговування клієнтів, які наразі не мають стійкого доступу до отримання фінансових послуг (зокрема, на територіях, де відбувалися бойові дії або які були тимчасово окуповані, а також у територіальних громадах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку), зможе надавати послуги виключно фізичним

особам, суб'єктам господарювання, громадським та благодійним організаціям, обсяг річного доходу яких не перевищує 5 млн євро, а також органам державної влади та місцевого самоврядування; також встановили обмеження щодо видачі кредитів такими банками. Також встановили, що продаж, передача в оренду майна (активів) державних банків, банків з державною часткою, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій належать державі, здійснюється на конкурентних засадах шляхом проведення електронних аукціонів.

2. Про факторинг – в цілому (12306).

Чітко визначили поняття факторингу, зокрема, для розмежування його зі звичайним відступленням права вимоги (так, уточнили, що відступлення за номінальною вартістю не вважається факторингом), запровадили державну реєстрацію відступлення права вимоги, визначили пріоритет відступлення права грошової вимоги.

3. Про Військового омбудсмана – 1 читання (13266).

Запропонували впровадити посаду Військового омбудсмана, яка доповнюватиме існуючі засоби захисту прав військовослужбовців; встановити, що його призначає Президент на 5 років; що Військовий омбудсман повинен розглядати скарги від військовослужбовців протягом 10 робочих днів з моменту одержання; надати йому право проводити перевірки, в тому числі за результатами розгляду скарг, а також звернень народних депутатів, в результаті чого видаватимуться висновки, обов'язкові до розгляду військовими командирами.

4. Щодо встановлення відповідальності за порушення санкцій – 1 читання (12406).

Запропонували передбачити кримінальну відповідальність за порушення санкцій або умисний обхід санкцій – аж до позбавлення

волі на строк від 2 до 6 років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років; не застосовувати строки давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення такого злочину; запровадити можливість застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб у випадку вчинення їх уповноваженою особою від імені відповідної юридичної особи такого злочину.

5. Щодо удосконалення декларацій доброчесності суддів та родинних зв'язків судді – 1 читання (13165-2)

Запропонували об'єднати декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді в один документ – декларацію доброчесності та родинних зв'язків судді; уточнити твердження та відомості, що зазначаються суддею в декларації; врегулювати порядок проведення перевірки декларації.

6. Про утворення Спеціалізованого окружного адміністративного суду, Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду – 1 читання (13302).

Запропонували утворити в Києві Спеціалізований окружний адміністративний суд та Спеціалізований апеляційний адміністративний суд як вищі спеціалізовані суди, територіальна юрисдикція яких поширюється на всю територію України (<https://censor.net/ua/blogs/3555921/banky-finansovoyi-inklyuziyi-dlya-shyrshogo-dostupu-do-bankivskyh-poslug-nove-regulyuvannya-factoryngu>). – 2025. – 03.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки

Велика Британія теж створила Кібервійська – а Україна все ще гальмує

Британці офіційно створюють кібервійська у складі своїх Збройних Сил: Cyber and Electromagnetic Command.

Про це 29 травня 2025 повідомив міністр оборони (Defence Secretary) Об'єднаного Королівства Джон Гілі (John Healey)

Ну, тобто по факту кібервійська у них і раніше існували, причому давно – але неофіційно, і не як окремий вид Збройних Сил. Командувати королівськими Кібервійськами буде генерал сер Джеймс Хокінхалл (James Hockenhull).

У новий вид Збройних Сил інвестують одразу 1 мільярд фунтів, Карл.

Це дуже по-британські: зі старту одразу чітко усвідомлювати реалії життя та закласти чималий бюджет.

Бо без грошей навіть найкраща ідея швидко стане або окозамилюванням, або корупцією, або імітацією бурхливої діяльності – а скоріш за все усе разом взятє.

Британські кібервійська будуть займатися не тільки кіберзахистом своїх Збройних Сил та військових угруповань, але також наступальними кіберопераціями, чого раніше публічно та офіційно не визнавалося: “The Command will lead defensive cyber operations and coordinate offensive cyber capabilities with the National Cyber Force.”

Також до повноважень британських Кіберсил перейдуть “електромагнітні” операції: тобто РЕБ/РЕР та пов’язані з ними активності. І це навіть відображено у назві Командування.

Але головний скандал цієї новини полягає у тому, що в офіційному повідомленні на сайті Уряду Великої Британії тричі (!) наголошується, що кібервійська Об’єднаного Королівства створюють на підставі українського досвіду ведення бойових дій.

Ще раз, бляха, капслоком: НА ПІДСТАВІ УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ!

І це при тому, що у самій Україні кібервійська досі не створені. Попри те, що 26 серпня 2021 року (майже чотири роки тому) Президент України В. Зеленський видав Указ №446/2021, у якому чітко була дане розпорядження “у двомісячний строк розробити та внести на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо створення та функціонування у системі Міністерства оборони України кібервійськ.”.

Наші уроки та досвід вивчають іноземці, роблять з нього висновки та конвертують їх у практичні дії. А саме джерело цього досвіду – чомусь не може зробити те саме.

Спитаєте “А як так може бути, що Верховний Головнокомандувач 4 роки тому дав чітку вказівку створити кібервійська – але вони досі не створені?”

А я відповім, що розпорядження Президента вже чотири роки відверто саботує група чиновників та “кадрових полковників” на чолі з народним депутатом Верховної Ради “паном Ф.” – сумновідомим любителем московської церкви та псевдо-кібер-експертом. Вгадайте від якої він зеленої партії.

Це угруповання намагається максимально затягнути та забюрократизувати процес.

Справа у тому, що за Кібервійська можна було створити ще у 2021 році: достатньо було у Законі “Про Збройні Сили України” дописати одне слово “Кібервійська” – а Положення про них затвердить Президент. Всього. Законопроект на 2 абзаци. Саме так були створені ДШВ, ССО та навіть колись Сухопутка. Чомусь у вересні 2024 року Сили Безпілотних Систем створили швидко та легко, а з Кіберсилами – все ніяк, процес у глухому куті, і так вже четвертий рік.

Довго розробляються різні варіанти законопроектів.

В них вносяться завідомо неприйнятні – часто відверто корупційні – норми та положення. Проводиться мільйон “робочих груп”, “круглих столів” та “обговорень”.

Законопроекти направляються “усім зацікавленим органам”, які їх розривають на шмаття та відмовляються погоджувати.

Тому процес починається знов по колу.

Відповідно, за таких умов перспективи забезпечити 226 голосів для голосування закону під куполом – приблизно нуль. Що і потрібно саботажникам. Бо ж премія з лубянки сама себе не випише.

Інакше ніяк не пояснити настільки тривале саботування процесу.

СБС чомусь створили без особливих зусиль, відрішення до голосування у Раді – пара місяців. А з не менш потрібними Кібервійськами – прям коса на камінь.

От скажіть, хіба це не ходить, крякає та виглядає як “підривна діяльність”?

Навіть повільні, обережні та нібито “технологічно нерозвинуті” німці вже створили

свої Кібервійська, причому вже більше року тому

А у воюючій багатостраждальній Україні Служба Божа геніально нищить орків на їхній території – але в упор не бачить зрадників в українській владі.

Йдуть роки, нашим досвідом вже активно користуються інші країни, але Кібервійськ в Україні як не було – так і немає.

І ніхто з цим нічого не може зробити – навіть Найвеличніший.

Може, знов “не на часі”?

А от британцям, німцям, американцям – чомусь на часі.

Дива.

Мабуть, ми просто розумніші за них.

Так же ж? (<https://censor.net/ua/blogs/3556046/velyka-brytaniya-tej-stvoryla-kibervvyiska-a-ukrayina-vse-sche-galmuye>). – 2025. – 04.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Зміни до Бюджетного кодексу для реалізації Угоди про копалини із США, грошова компенсація для військовослужбовців за невикористану відпустку, звільнення від митних платежів оптоволокна для дронів – детально про усі 17 законів, розглянутих Верховною Радою 4 червня:

1. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реалізації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови – в цілому (13256).

Віднесли до джерел формування спеціального фонду Державного бюджету України 50 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення; збору за видачу спеціальних дозволів на користування надрами, визначеними та коштів від продажу таких дозволів; коштів від використання (реалізації) частини виробленої

продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції, виробленої на ділянці надр від активів, що стосуються природних ресурсів, визначених додатком до Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови.

2. Щодо гарантування права військовослужбовців на виплату грошової компенсації за всі невикористані дні щорічних основної та додаткової відпусток у разі звільнення зі служби під час дії воєнного стану – в цілому (11495).

Встановили, що невикористані за час проходження військової служби дні щорічних основної та додаткової відпусток, а також інших видів відпусток, що не були надані військовослужбовцям під час воєнного стану з моменту оголошення мобілізації, підлягають грошовій компенсації, яка виплачується у рік звільнення військовослужбовців зі служби.

3. Щодо звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що ввозяться на митну територію України для потреб безпеки і оборони – в цілому (13305).

Звільнили від оподаткування ввізним митом оптичних волокон та волоконно-оптичних джгутів, інших волоконно-оптичних кабелів, котушок з волоконно-оптичним кабелем для використання у виробництві або ремонті повітряних, наземних та водних безпілотних систем.

4. Щодо звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення на митну територію України товарів для потреб безпеки і оборони – в цілому (13306).

Звільнили від оподаткування ПДВ операції з ввезення на митну територію України та постачання на митній території України оптичних волокон та волоконно-оптичних джгутів, інших волоконно-оптичних кабелів, котушок з волоконно-оптичним кабелем для використання у виробництві або ремонті повітряних, наземних та водних безпілотних систем.

5. Щодо розширення доступу пацієнтів до лікарських засобів, що підлягають закупівлі особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, шляхом укладення договорів керованого доступу – в цілому (13135).

Передбачили можливість укладення договорів керованого доступу лікарських засобів за принципом змішаного фінансування – за кошти державного та/або місцевих бюджетів, та/або кошти суб'єктів господарювання, можливість Державного підприємства «Медичні закупівлі України» здійснювати закупівлі лікарських засобів не лише за кошти державного бюджету, а й за кошти місцевих бюджетів, кошти суб'єктів господарювання державної або комунальної форм власності, встановили порядок взаємодії між МОЗ та/або ДП «МЗУ», та надавачем коштів для фінансування закупівлі за договором керованого доступу.

6. Про внесення змін до Податкового кодексу щодо розширення доступу пацієнтів до лікарських засобів, що підлягають закупівлі особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, шляхом укладення договорів керованого доступу – 1 читання (13134).

Запропонували встановити, що до операцій з безоплатної поставки Державним підприємством «Медичні закупівлі України» товарів з Переліку лікарських засобів, що закуповуються за договорами керованого доступу, затверджених Кабінетом Міністрів України, застосовується такий самий режим оподаткування, що й до товарів з Переліку лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них, що закуповуються за кошти державного бюджету для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я.

7. Щодо спорту ветеранів війни – в цілому (12233).

Уточнили повноваження Міністерства у справах ветеранів України в сфері розвитку спорту ветеранів війни, встановлення механізму кроссекторальної співпраці державних органів, органів місцевого самоврядування,

інститутів громадянського суспільства, а також розмежування повноважень та сфер відповідальності стосовно розвитку спорту ветеранів війни, їх фізичного та психологічного відновлення, шляхом залучення до занять спортом.

8. Щодо проходження військової служби за контрактом особами, які досягли граничного віку перебування на військовій службі – 1 читання (13229).

Запропонували у період дії воєнного стану, за наявності письмової згоди від командира військової частини, приймати на військову службу за контрактом строком 1 рік осіб віком від 60 років, що визнані ВЛК придатними за станом здоров'я для проходження військової служби.

9. Щодо окремих питань виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей – 1 читання (13168).

Запропонували передбачити можливість призначення і виплати одноразової грошової допомоги особі, звільненій з військової служби, яка частково втратила працездатність внаслідок поранення, захворювання під час виконання нею обов'язків військової служби, але не пізніше ніж через один рік після звільнення її з військової служби (сьогодні цей строк становить 3 місяці), а також передбачити уточнення, згідно з якими: розмір одноразової грошової допомоги визначається в залежності від прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому встановлено відповідну групу інвалідності; розмір одноразової грошової допомоги в період дії воєнного стану у разі загибелі військовослужбовця під час перебування у полоні (крім тих військовослужбовців, які добровільно здалися в полон), не може становити менше 15 мільйонів гривень.

10. Щодо питань освіти військовослужбовців віком від 18 до 25 років, які проходять військову службу за контрактом або за призовом під час мобілізації, на особливий період – 1 читання (13235).

Запропонували додати категорію громадян віком від 18 до 25 років, які проходять військову

службу за контрактом, до переліку осіб, на яких розповсюджується дія гарантій щодо збереження за ними місця роботи, а також освітніх гарантій; встановити, що під час дії воєнного стану військовослужбовцям віком від 18 до 25 років, які не мають вищої освіти та які навчаються у закладах вищої освіти для здобуття вищої освіти, надається відпустка для навчання.

11. Щодо військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби – 1 читання (13276).

Запропонували встановити, що військову підготовку за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби в обов'язковому порядку проходять громадяни України, які здобувають вищу освіту за медичними та фармацевтичними спеціальностями, придатні до військової служби за станом здоров'я та пройшли професійно-психологічний відбір.

12. Щодо забезпечення можливості створення додаткового капіталу товариством та внесення учасниками товариства внесків до додаткового капіталу товариства – 1 читання (13002).

Запропонували передбачити можливість створення у товариствах з обмеженою відповідальністю (ТОВ) додаткового капіталу (окремо від статутного капіталу ТОВ), та можливість здійснення внесків до додаткового капіталу ТОВ його учасниками без зміни номінальної вартості чи дотримання пропорцій їхніх часток у статутному капіталі ТОВ та без зміни розміру статутного капіталу ТОВ.

13. Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» – 1 читання (13157).

Запропонували зобов'язати платників екологічного податку та рентної плати за спеціальне використання води обчислювати свої податкові зобов'язання з урахуванням даних з інтегрованих довкіллевих дозволів, а органи, що видаватимуть інтегровані довкілєві дозволи, – надавати до податкових органів перелік суб'єктів господарювання, яким видано такі дозволи.

14. Про обрання Тараса Батенка до складу Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб органів державної влади, інших державних органів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що могли завдати шкоди економічній безпеці України – в цілому (13317).

Обрали Тараса Батенка («За майбутнє») до складу Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб органів державної влади, інших державних органів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що могли завдати шкоди економічній безпеці України.

15. Щодо правового регулювання письмового провадження та вчинення окремих процесуальних дій – не включено до порядку денного (13178).

Законопроектом пропонується надати визначення терміну «письмове провадження» у Кримінальному процесуальному кодексі, передбачити можливість суду при вирішенні питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого користуватися даними Єдиного державного демографічного реєстру; встановити, що у разі, якщо обвинувачений був призваний для проходження військової служби за контрактом, суд зупиняє судові провадження стосовно такого обвинуваченого до припинення чи скасування воєнного стану або звільнення з військової служби; дозволити розгляд судом питання про виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у письмовому провадженні без участі учасників судового провадження.

16. Щодо запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків, формування фонду захисних споруд цивільного захисту, створення класів та центрів безпеки – не прийнято (11345).

Законопроектом пропонувались: надання Уряду повноважень із унормування функціонування загальнодержавної автоматизованої системи централізованого оповіщення про загрозу виникнення

або виникнення надзвичайних ситуацій; деталізація норм законодавства щодо створення фонду захисних споруд цивільного захисту; цифровізація процесу атестації аварійно-рятувальних служб та рятувальників; створення електронного реєстру пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони.

17. Про управління відходами видобувної промисловості – відхилено (12180).

Законопроектом пропонувалось, з метою імплементації норм ЄС, врегулювати принципи державної політики у сфері управління відходами видобувної промисловості, встановити загальні вимоги до управління такими відходами, у тому числі, управління покинутими об'єктами, визначити види та характеристики відходів видобувної промисловості та класифікацію їх об'єктів, вимоги до планування діяльності з управління відходами та запобігання аваріям, особливості експлуатації, закриття та утримання об'єкта після його закриття, дозвільну систему, фінансове забезпечення, державний нагляд (контроль) у сфері управління відходами видобувної промисловості та відповідальність за порушення законодавства у відповідній сфері (<https://censor.net/ua/blogs/3556150/zminy-do-byudjetnogo-kodeksu-dlya-realizatsiyi-ugody-pro-kopalyny-iz-ssha-groshova-kompensatsiya-dlya>). – 2025. – 04.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Дмитро Олексієнко, віце-президент ICC Ukraine

Як Україні віддавати зовнішній державний борг?

Пропуск Україною платежу в розмірі 665 млн дол. США по ВВП-варантах 2 червня 2025 року поставило крапку у тривалому протистоянні з кредиторами навколо боргових зобов'язань, взятих урядом А.Яценюка в 2015 р. в залежності від темпів зростання ВВП.

Абсурдність ситуації з зобов'язаннями за державними деривативами 2015 року полягала

в тому, що зростання української економіки на 5,3% у 2023 році відбулося виключно завдяки ефекту статистичної низької бази після катастрофічного падіння на 29,1% у 2022 році. Внаслідок цього Україна, яка втратила третину своєї економіки через повномасштабну російську агресію, мала б виплачувати кредиторам премію за нібито «успішне» відновлення.

Цей технічний дефолт не означає катастрофи для економіки, але виявляє глибші структурні проблеми боргової політики та викликає питання про довгострокову спроможність країни обслуговувати зовнішні зобов'язання.

Станом на 30 квітня 2025 року загальний державний та гарантований державою борг України сягнув 179,97 млрд дол. США, що становить приблизно 92% ВВП. Структура боргу демонструє критичну залежність від фінансування країн-партнерів та міжнародних організацій: 74,5% припадає на зовнішній борг (134,08 млрд дол. США). Така пропорція відображає обмежені можливості внутрішнього ринку капіталу та критичну залежність від міжнародної підтримки.

Найбільшу частку в структурі зовнішнього боргу займають позики міжнародних фінансових організацій – 96,68 млрд дол. США, або 52,6% загального боргу. Серед основних кредиторів виділяються Європейський Союз – 57,12 млрд дол. США (Президент США Дональд Трамп таки має рацію, коли постійно каже, що європейці надають допомогу Україні як кредит), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (16,12 млрд дол. США) та Міжнародний валютний фонд (13,94 млрд дол. США). Позики урядів іноземних держав становлять 8,04 млрд дол. США, при цьому найбільшим двостороннім кредитором є Канада (5,27 млрд дол. США). Залишається неврегульованим питання російських облігацій на суму 3 млрд дол. США, випущені в 2013 році як хабар Януковичу, які Україна оскаржує в міжнародних судах.

Ситуацію з борговим навантаженням для України значно полегшило запровадження у 2024 році механізму Extraordinary Revenue Acceleration (ERA), який передбачає

використання прибутків від заморожених російських активів для фінансування української економіки. Цей механізм забезпечить надходження в розмірі 50 млрд дол. США упродовж 2025-2027 років, які будуть рахуватися як гранти.

Водночас прибутки від російських активів оцінюються приблизно в 3-4 млрд євро на рік, що значно менше за потреби воєнного бюджету України. У разі продовження російської агресії, військові витрати, як і раніше, становитимуть близько 50% всіх бюджетних видатків, що створює структурний тиск на державні фінанси навіть за умови продовження міжнародної підтримки. Саме тому Україна запропонувала європейським партнерам взяти на себе частину фінансування ЗСУ під час зустрічі Групи Семи в Канаді 22 травня.

Аналіз довгострокових перспектив обслуговування українського боргу після припинення бойових дій демонструє як значні можливості, так і фундаментальні ризики. За оцінками Світового банку, Європейської комісії та ООН, загальна вартість відновлення та відбудови України становить 524 млрд доларів упродовж наступної декади, що у 2,8 рази перевищує номінальний ВВП країни на 2024 рік.

Структура майбутнього фінансування відновлення створює додаткові ризики для боргової стійкості. Програма Ukraine Facility ЄС передбачає максимальний термін погашення 35 років без вимоги розпочинати виплату основної суми до 2034 року. ЄС також покриватиме витрати на відсотки з 2024 по 2027 рік.

Однак ці пільгові умови не гарантують автоматичного списання боргу. Політичні зміни в країнах-кредиторах можуть призвести до перегляду умов фінансування, особливо в контексті можливих змін у відносинах США з Україною. Досвід інших пост-конфліктних країн показує, що списання боргу часто залежить від геополітичних інтересів кредиторів, а не виключно від економічної доцільності.

Потенціал використання знерухомлених російських активів для відновлення української економіки та погашення боргів представляє унікальну можливість, але стикається з

серйозними політичними та правовими перешкодами. Наразі в ЄС знеруховлено щонайменше 200 млрд євро російських суверенних активів, але їх конфіскація буде дуже складним процесом.

Позиція ключових держав ЄС демонструє глибокий розкол щодо майбутньої долі російських активів. Офіційна позиція Бельгії, де знаходиться їх найбільша частка, яку також підтримують уряди Франції, Німеччини, Італії та Люксембургу, базується на переконанні, що конфіскація несе серйозні юридичні, економічні та фінансові ризики для ЄС.

Аргументи противників конфіскації зосереджуються навколо принципу державного імунітету. Активи Центрального банку РФ перебувають під захистом Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їхнього майна 2004 року, яка надає активам центральних банків майже абсолютний імунітет від примусового стягнення. Бельгійська сторона попереджає, що конфіскація може стимулювати треті країни до створення альтернативних фінансових систем, послабивши глобальну роль ЄС та Групи Семи.

Саме тому все більшої підтримки набувають альтернативні механізми використання російських активів. Пропонується створення міжнародного фонду для управління знерухомленими активами під спільним контролем держав-засновниць, що дозволить розподілити юридичну відповідальність. Першочерговим кроком має стати переведення активів на сегреговані рахунки, що не змінює права власності, але забезпечує їх захист у разі неможливості продовження санкційного режиму ЄС.

Юридичні експерти вказують на можливість обходу проблеми суверенного імунітету через міжнародні колективні рішення поза межами судової системи окремих держав. Передача російських активів може розглядатися не як нове зобов'язання, а як часткове виконання вже існуючого у вигляді заліку в рахунок репарацій, які РФ зобов'язана виплатити Україні.

Технічно знерухомлени російські активи у ЄС могли б покрити значну частину українського боргу (180 млрд дол. США) та оціночної

вартості відновлення (524 млрд дол. США). Це створило б унікальну можливість для радикального вирішення боргової проблеми України, але потребує безпрецедентного політичного консенсусу та готовності нести потенційні ризики для європейської фінансової системи.

Майбутнє української боргової політики критично залежить від геополітичного контексту та розвитку російсько-української війни. Песимістичний сценарій передбачає ескалацію конфлікту та зменшення міжнародної підтримки, що може призвести до кризи ліквідності та неможливості обслуговування боргу. У такому випадку Україна буде вимушена стикнутися з необхідністю широкомасштабної реструктуризації всього зовнішнього боргу, включаючи позики міжнародних фінансових організацій. Історично МВФ та інші багатосторонні кредитори рідко йшли на списання своїх позик, що ускладнило б процес реструктуризації.

Оптимістичний сценарій припускає досягнення стійкого миру та масштабне міжнародне фінансування відновлення на пільгових умовах. У цьому випадку Україна могла б скористатися «дивідендами миру» для прискореного економічного зростання та поступового зниження боргового навантаження. Проте навіть за такого сценарію необхідне додаткове списання боргу або суттєве продовження термінів погашення для забезпечення довгострокової стійкості. Без продовження зовнішньої підтримки на подібних умовах Україна швидко стикнеться з кризою боргової стійкості. Це робить країну заручником геополітичних рішень та позицій інших держав.

Таким чином, Україна перебуває на роздоріжжі між можливістю створення моделі швидкого пост-воєнного відновлення за рахунок агресора та ризиком потрапляння у довгострокову боргову пастку. Успіх залежатиме від здатності нашої країни та її партнерів прийняти сміливі рішення щодо повної конфіскації російських активів, списання частини існуючого боргу та створення інноваційних механізмів фінансування

відбудови. Без таких кроків Україна ризикує повторити досвід багатьох країн, які десятиліттями боролися з наслідками воєнних боргів (<https://censor.net/ua/blogs/3556071/tehn-chniyi-defolt-ne-oznacha-katastrofi-dlya-ekonom-ki>). – 2025. – 04.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Перейменування окремих населених пунктів, визнання такими, що втратили чинність, застарілих декретів Кабміну, розвиток молодіжної політики – детально про усі 12 законів, розглянутих Верховною Радою 5 червня:

1. Про перейменування окремих населених пунктів, назви яких містять символіку російської імперської політики або не відповідають стандартам державної мови – в цілому (11363).

Перейменували у різних областях ряд населених пунктів, назви яких містять символіку російської імперської політики або не відповідають стандартам державної мови (наприклад, місто Підгородне Дніпровського району Дніпропетровської області на місто Підгородне, село Поліно-Осипенкове Березівського району Одеської області на село Брашеванівка).

2. Про перейменування окремих населених пунктів – в цілому (13259).

Перейменували ряд населених пунктів у ряді областей, зокрема, для повернення історичних назв (наприклад, селище Новохолмське Болградського району Одеської області на селище Аліяга, село Холмське Болградського району Одеської області на село Селіогло, село Коропове Чугуївського району Харківської області на село Коробів Хутір).

3. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких декретів Кабінету Міністрів України – в цілому (12158).

Визнали такими, що втратили чинність застарілі Декрети Кабінету Міністрів

«Про об'єднання підприємств вугільної промисловості» від 21.01.1993, «Про об'єднання державних електроенергетичних підприємств» від 29.04.1993 та «Про об'єднання державних підприємств нафтової, газової, нафтопереробної промисловості та нафтопродуктозабезпечення» від 29.04.1993.

4. Щодо сприяння розвитку молодіжної політики – в цілому (12298).

Надали можливість надавати гранти у сфері молодіжної політики не тільки за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги (як бюджетний грант), але і за рахунок добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних, інших джерел не заборонених законодавством; розширили гарантії та механізми участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики шляхом забезпечення доступу молоді до актуальних можливостей, в тому числі шляхом створення та забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем та баз даних; запровадили можливість функціонування молодіжного центру у нестационарному форматі (мобільний молодіжний центр).

5. Щодо забезпечення права на безоплатну правничу допомогу – в цілому з урахуванням пропозиції Президента України (12073).

Встановили, що при накладенні стягнення на засудженого адміністрація колонії зобов'язана невідкладно, але не пізніше 24 годин, надати йому можливість у встановленому порядку повідомити про це близьких родичів та адвоката; дисциплінарна комісія зобов'язана зупинити дисциплінарне провадження до моменту отримання копії рішення про надання безоплатної вторинної правничої допомоги; зупинення дисциплінарного провадження зупиняє перебіг строку накладення стягнення.

6. Про ратифікацію Грантової угоди про надання технічної допомоги для інвестицій та закупівель «Рішення для відновлюваної енергетики (RES)» між Україною та Європейським інвестиційним банком – в цілому (0312).

Ратифікували Грантову угоду про надання технічної допомоги для інвестицій та закупівель

«Рішення для відновлюваної енергетики (RES)» між Україною та Європейським інвестиційним банком, реалізація чого сприятиме сталому розвитку громад, зменшенню енергозалежності України, адаптації до змін клімату та інтеграції відновлюваних джерел енергії у місцеві енергосистеми.

7. Про адміністративний збір – 1 читання (4380).

Запропонували визначити засади та порядок встановлення плати за надання адміністративних послуг (адміністративного збору), визначення розмірів адміністративного збору, врегулювати порядок його сплати, зокрема, встановити, що платність адміністративної послуги встановлюється виключно законом, розміри збору за базові адміністративні послуги визначаються у Додатку до цього Закон (наприклад, державна реєстрація шлюбу – було 85 коп., стане 200 грн; реєстрація місця проживання – було 50 грн, стане 100 грн; державна реєстрація створення юрособи – зараз безкоштовно, стане 200 грн; державна реєстрація ФОП – зараз – безкоштовно, стане 100 грн); встановити, що на безоплатній основі здійснюється надання адміністративних послуг у сфері соціального забезпечення громадян, а також таких послуг: державна реєстрація народження та смерті; видача паспорта громадянина України вперше (у віці від 14 до 18 років); видача дипломатичного, службового паспортів, посвідчення біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту; набуття громадянства шляхом репатріації; реєстрація місця проживання неповнолітньої особи; встановити, що адміністративний збір за надання адміністративних послуг в електронній формі складає 75% від розміру адміністративного збору за відповідну адміністративну послугу, що надається у паперовому вигляді або при фізичному зверненні за такою послугою; що розміри адміністративних зборів переглядаються не рідше, ніж раз на три роки, за поданням Кабінету Міністрів.

8. Щодо визначення строків оголошення судом померлою фізичної особи, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом – 1 читання (12451).

Запропонували уточнити, що фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою і до спливу двох років від дня закінчення воєнних дій (що є стандартним строком), але не раніше спливу 6 місяців від настання обставин, які загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель (наразі закон не уточнює, від якого моменту рахуються 6 місяців).

9. Щодо здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог санітарного законодавства у сферах господарської діяльності, яка може становити ризик для здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення – не включено до порядку денного (13205)

Законопроектом пропонується уповноважити МОЗ на здійснення державного нагляду за дотриманням вимог санітарного законодавства у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, а в інших сферах господарської діяльності, яка може становити ризик для здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, уповноважити на це відповідні органи державного нагляду, що регулюють відносини у цих сферах; врегулювати діяльність експертної установи із забезпечення медико-санітарної регламентації та експертизи реєстраційних матеріалів для державної реєстрації небезпечних факторів і дезінфекційних засобів; з метою дерегуляції господарської діяльності скасувати отримання сертифікату про державну реєстрацію небезпечного фактору.

10. Щодо правового регулювання письмового провадження та вчинення окремих процесуальних дій – не включено до порядку денного (13178).

Законопроектом пропонується надати визначення терміну «письмове провадження» у Кримінальному процесуальному кодексі, передбачити можливість суду при вирішенні питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого користуватися даними Єдиного державного демографічного реєстру; встановити, що у разі, якщо обвинувачений був призваний для

проходження військової служби за контрактом, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до припинення чи скасування воєнного стану або звільнення з військової служби; дозволити розгляд судом питання про виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у письмовому провадженні без участі учасників судового провадження.

11. Щодо питань дослідницької інфраструктури та підтримки молодих вчених – повернуто на повторне друге читання (10218).

Законопроектом пропонується розширити права вченого, зокрема, щодо безоплатного доступу до Реєстру дослідницьких інфраструктур та доступу до об'єктів дослідницької інфраструктури, передбачити, що вчений несе відповідальність за повноту і достовірність опублікованих результатів наукових досліджень; що науковий (науково-педагогічний) працівник призначається науковим керівником наукового (науково-технічного) проєкту відповідно до умов договору про виконання цього проєкту; визначити, що наукові установи (заклади вищої освіти) мають право за рахунок коштів державного бюджету або власних надходжень відбирати на конкурсних засадах докторів філософії/докторів мистецтва для проведення ними як постдокторантами наукових досліджень, що що фінансова підтримка наукової і науково-технічної діяльності державних ключових лабораторій здійснюється за рахунок грантової підтримки Національного фонду досліджень, інших державних коштів, фондів підтримки наукової і науково-технічної діяльності, міжнародних наукових програм і грантів, спонсорських внесків, коштів з інших джерел, не заборонених законодавством, та коштів сторін – учасників такої лабораторії.

12. Про народні художні промисли – повернуто на доопрацювання суб'єкту права законодавчої ініціативи (11526).

Законопроектом пропонувалось запровадити механізм обліку, збереження та використання даних про майстрів народних художніх промислів шляхом створення та ведення Реєстру; запровадити нову процедуру набуття

особою статусу майстра народних художніх промислів (<https://censor.net/ua/blogs/3556347/pereyimenuvannya-okremykh-naselenykh-punktiv-vyznannya-takymy-scho-vtratyly-chynnist-zastarilyh-dekretiv>). – 2025. – 05.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки

Сім-картки по паспорту, вимикання Інтернет та інші російські кальки придушення цифрової свободи.

Влада постійно намагається обмежити права громадян – бо така сутність влади в не дуже демократичних країнах.

Те саме стосується інформаційних технологій – свобода розповсюдження інформації сильно заважає владі брехати і красти.

Тому чиновники не припиняють спроб завадити розвитку технологій, якимось їх обмежити, поставити на облік, контролювати, максимально забюрократизувати.

“Сім-картка по паспорту”: цю московську тоталітарну ідею активно просувають ще із серпня 2021 року року.

Як засіб протидії злочинності це абсолютно неефективно – хоча саме це і п(р)одається як головна причина. А тепер ще й “протидія атакам шахедями”.

Для професійних злочинців та ідейних терористів це аж ніяк не є перепорою.

Зате більшість громадян є законослухняними і підуть реєструватися, що дасть чиновника більше контролю, а значить – більше влади.

Що і є справжньою метою. Ну і вибори колись же будуть.

Того ж стосується й владна ініціатива про так звані “бази ЕМЕІ”: у 2021 пропонувалося буцімто під приводом боротьби з контрабандою зобов’язати усіх продавців смартфонів реєструвати унікальні ідентифікатори телефонів ЕМЕІ у єдиній державній базі даних (законопроект №6183 від 18.10.202).

А потім примусити операторів примусово вимикати усі телефони, яких немає у цій базі.

Оптових контрабандистів у погонах це аж ніяк не зупинить, а от як засіб “боротьби з незгодними” – саме те.

Ну і нове широке поле для корупції.

А за рік до того, влітку 2020, владою лобіювався законопроект про “обов’язкову офіційну email-адресу”. Що воно таке і чому це є маячнею я пояснював тоді ось так

Кілька років поспіль, знов і знов, владою подавався на розгляд ради абсолютно тоталітарний законопроект 8087, який надавав Держспецзв’язку невинновдано широкі повноваження та нові можливості для корупції.

Як це було у 2022

А потім у 2023

Ще з 90-х років влада намагається взяти під контроль сферу надання доступу до Інтернет (провайдери). На щастя, цей сектор ринку дуже згуртований та вже майже три десятиліття успішно відбивається від атак “таваріща майора”.

Чого не скажеш про сектор мобільного зв’язку: “чорні скриньки” на мережах мобільних операторів – це вже давно реальність, і тому “таваріщ майор” має технічну можливість прослухати будь-якого у будь-який момент – не встаючи зі свого крісла.

Про цей момент я, до речі, детально розказую на моєму онлайн-курсі “Особистий кіберзахист”.

Що характерно, протягом останніх 5-6 років за усіма ініціативами придушення цифрових свобод громадян найчастіше стоїть одне й та саме прізвище: Олександр Федієнко, депутат ВРУ від правлячої партії слуг.

Це він відчайдушно топив за “сім-картка по паспорту”.

Це він просував законопроект про “офіційну email-адресу громадянина”

Це він з 2021 року блокує створення кібервійськ у складі ЗСУ.

Тоталітарний законопроект 8086 – це також він.

Так само як і закони про електронний паспорт в Дії, про Дія-Сіті, про непрацюючі “віртуальні активи” (який про обов’язкову реєстрацію гаманців та ідентифікацію власників) – жоден не обійшовся без його активної участі.

І жодної ініціативи про розширення прав громадян – лише про їх обмеження.

Звісно “заради безпеки” – головний аргумент усіх придушувачів свободи.

Чи приймуть закон про обов’язкову реєстрацію передплачених знеособлених сім-карт?

Чи будуть вимикати мобільний зв’язок під час повітряних тривог?

Чи змусять усіх встановити е-кайданки “Дія”?

Це залежить лише від того, наскільки “не пох” громадянам.

Якщо буде жорстка реакція суспільства – вимикатимуть задню, будуть виправдовуватися “ми тне те мали на увазі”, “ви невірно зрозуміли”, “єто другойє”.

Якщо буде “пох” – приймуть, вимикатимуть, зобов’язують.

Коли пасивній більшості буде “какаяразніца” – цифрова диктатура в Україні обов’язково настане. І навіть раніше, ніж очікувалося.

Тому закликаю усіх бути небайдужими громадянами та давати рішучу відсіч тоталітарам у їхніх спробах позбавити нас наших цифрових свобод.

Тих, які нам ще залишили (<https://censor.net/ua/blogs/3556885/sim-kartky-po-pasportu-vymykannya-internet-ta-inshi-rosiyiski-kalki-prydushennya-tsyfrovoyi-svobody>). – 22025. – 09.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Дана Ярова, громадський діяч, волонтер, голова ГО «Мрія дітей України»

Легалізація зброї – чому це на часі

Велика кількість трофейної зброї повернулася з військовими в міста, ще починаючи з 2014 року. Легалізація зброї дозволить хоч якось проконтролювати абсолютно хаотичний процес в країні, який зараз відбувається

Днями с інформаційному просторі з’явилась дві новини. Одна про засудження жителя Сумської області за виготовлення зброї. У Сумській області засудили місцевого жителя

Віталія Куколя за незаконне виготовлення та зберігання вогнепальної зброї. На початку повномасштабного вторгнення РФ чоловік власноруч виготовляв зброю для захисту свого села.

Друга від заступника міністра внутрішніх справ Леоніда Тимченка стосовно того, скільки за даними Нацполіції України зареєстровано одиниць зброї.

«Якщо говорити за обліками Нацполіції, то це понад 1 мільйон 400 тисяч одиниць зброї. Насправді це, звичайно, дуже велика кількість зброї. І завданням саме МВС, правоохоронних органів є контролювати цей обіг зброї. І саме Єдиний реєстр зброї є інструментом, який дозволяє якісно і ефективно контролювати рух і знаходження зброї у громадянина», – сказав він.

По першій новині, повідомляю два важливих моменти:

1. 18.05.2025 року Кабінет міністрів України ухвалив постанову, яка затверджує порядок створення та функціонування Центрів національного спротиву, – про це повідомив Офіс Президента.

2. Засуджений житель Сумської області, яку безжально «утюжить» ворог не перестаючи, і куди від кордону дуже легко проникнути ворожим ДРГ. І це враховуючи те, що люди, які пережили окупацію, прекрасно знають, що розраховувати треба тільки на себе, і більше ні на кого.

Якщо говорити про новину Нацпола, то про ефективний контроль зброї говорити не доводиться. Ці цифри – це фікція.

В першу гостру фазу війни 2014-2016рр, коли не було залучено у війну така кількість цивільного населення, всі, хто був дотичний до тих подій знають, яка кількість зброї (трофейної і не тільки) повернулася з військовими в мирні міста. І це велика ілюзія і обман самого себе вважати, що зараз буде по іншому.

Ба, я навіть хочу подивитися як на такі виклики буде приїжджати Нацполіція та вилучати зброю у «Рембо», який повернувся з війни, на якій провів більше 3-х років життя та повернувся живим.

Не дивуйтесь, що ще будуть резонансні справи, коли той, у кого вирішили вилучити

цю зброю, буде вирішувати питання на власний розсуд. І це не буде подобатись нікому і може закінчитися жертвами у мирних містах...

Цей процес неможливо врегулювати без легалізації зброї. Бо легалізація зброї дозволить хоча б перерахувати її «на руках». Звісно, не всі дійдуть до її реєстрації, але більший відсоток таки дійде.

Легалізація дозволить хоча б змусити людину звернутись за довідкою до психіатра. Звісно, хтось довідку купить, але хтось чесно отримає.

Легалізація дозволить хоча якось проконтролювати абсолютно хаотичний процес в країні, який зараз відбувається.

Ви можете заперечити, що ні, це приведе до збільшення злочинності в мирних містах. Звісно в цьому сенс є, але ми, як суспільство, маємо хоча б намагатись контролювати цей процес. А його контроль можливий лише шляхом легалізації. Навіть якщо суспільству хочеться закрити очі на проблему. Бо ж закривати очі доведеться на велику кількість трофейної зброї, і б\к, і всього що ще привезуть «з полів».

Хлопці, які роками тримали зброю в руках, будуть продовжувати її тримати. І лише від держави залежить де вони її будуть тримати: в сейфі, подалі від дітей, та під контролем контролем, чи під ліжком або закопану в городі.

– Діду ти навіщо город маслом поливаєш?

– та йди, онучку, не заважай, в мене там танк заіржавіти може... (<https://censor.net/ua/blogs/3557819/legalizatsiya-zbroyi-chomu-tse-na-chasi>). – 2025. – 13.06).

Блог на сайті «Освіта».

Про автора: Ольга Шевчук-Ключева, кандидатка філологічних наук, соціолінгвістка

Мовна політика і євроінтеграція: тест на зрілість, який можемо не скласти

14 травня 2025 року Кабінет Міністрів України ухвалив низку ключових документів у межах переговорного процесу щодо вступу до ЄС. Один із них – План заходів щодо захисту прав осіб, які належать до національних меншин

(спільнот). Він затверджений на виконання п. 40 Переговорної рамки ЄС.

Звучить як щось технічне? Саме тому про цей документ майже не говорять, а дарма, бо йдеться не просто про чергове зобов'язання перед Єврокомісією. Йдеться насамперед про перегляд підходів до мовної політики України.

Чому це важливо?

тому що мовна політика виглядає нецікавою, якщо її подати через бюрократичну мову;

тому що документів багато, а системних змін мало;

тому що відсутність наукового підходу в питаннях мови – це не дрібниця, а потенційна загроза.

Цей план зачіпає ключові сфери: мовні права, освітню політику, публічний простір, баланс між підтримкою меншин і державним статусом української мови. Якщо подивитися уважніше, стає досить тривожно: нечітка термінологія, концептуальні прогалини, брак лінгвістичної експертизи.

Проблема №1: «мовна дискримінація» та «мова ворожнечі» без визначень

Ці терміни звучать серйозно, попри те, що:

у плані їх не визначено;

у законодавстві – теж;

у результаті – це порожні формули, які легко перетворити на інструмент тиску замість захисту.

У Європі ці поняття мають чіткі дефініції, базуються на судовій практиці, працюють у конкретному контексті. В Україні поки лишаються на рівні декларацій.

Проблема №2: моніторинг мови ворожнечі, але як?

Питання, які ми маємо озвучити:

Що вважатиметься «ворожим»?

Де межа між критикою і дискримінацією?

Хто оцінюватиме контекст, іронію, гумор?

Без відповідей моніторинг може перетворитися на інструмент цензури. До того ж досі не завершено роботу над національним корпусом української мови, що унеможливило аналіз великих масивів мовних даних.

Проблема №3: українська як друга мова – добра ідея, відсутність системи

У плані йдеться про розширення можливостей вивчення української як другої мови для представників меншин. Але маємо чергове «але»:

відсутня методика;

немає навчальних траєкторій за типом першої мови, віку, регіону;

немає класифікацій типів учнів – на кшталт «heritage speakers» чи «second language learners».

У Канаді, Німеччині, Ізраїлі це давно розроблені системи. В Україні, хочеться вірити, що найближчим часом.

Проблема №4: російська мова – правова тінь

У плані російську не згадано. Це логічно з огляду на обставини нашого сьогодення, попри це:

Конституція гарантує певний статус цієї мови;

соціолінгвістична реальність – мільйони носіїв і щоденна практика у різних комунікативних ситуаціях серед всіх вікових груп;

ігнорування теми створює правовий вакуум, який не розв'язує проблему, а лише відкладає її.

Що потрібно зробити, щоб мовна політика працювала (за логікою документа максимально оперативно)?

1. Створити чіткий глосарій мовної політики (що таке дискримінація, ворожнеча, інклюзія тощо).

2. Завершити роботу над національним корпусом української мови.

3. Розробити методичну базу викладання української як другої мови.

4. Залучити лінгвістів і експертів до аналізу законодавчих змін.

Мовна політика – це не лише політика. Це ще й про знання. І лише тоді, коли мовна політика базуватиметься на лінгвістичних, психолінгвістичних і соціолінгвістичних дослідженнях – вона буде справедливою, ефективною, життєздатною.

План заходів є не просто папкою для звіту перед ЄС. Це можливість змінити підходи до мови в Україні, і, на мою думку, його не варто марнувати ні декларативністю, ні мовчанням, ні поспішними кроками без експертизи. Час говорити про це публічно, а діяти – системно.

P.S. Запрошую до прочитання та обговорення документа [https://osvita.ua/blogs/94747/\(https://osvita.ua/blogs/94747/\)](https://osvita.ua/blogs/94747/(https://osvita.ua/blogs/94747/).). – 2025. – 02.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Ксенія Смірнова.

Про оцінювання від батьків – пувітник для МОН

«Нехай оцінок буде менше, але кожна з них хай буде вагомішою, значнішою»

Василь Сухомлинський «Сто порад вчителю»

Кілька днів тому у соцмережах з'явився ще один цікавий документ від Міністерства освіти з черговим роз'ясненням власної системи оцінювання, на цей раз для батьків.

Мушу сказати, що, мабуть, ця оціночна маячня в табличках буде скоро роздаватися на заправках, аби на правах пропаганди команда реформаторів змогла впихнути у голови українців «нормальність» НУШ-івського нововведення.

Абсолютно незрозуміло, як в умовах війни, постійного соціального напруження та економічної нестабільності можуть з'являтися настільки відділенні від реальності і запитів суспільства міністерські посібники, орієнтовані на широке коло громадян.

На думку авторів, нова «система оцінювання» мала б показати, що «насправді «ховається» за оцінкою і як можна допомогти кожній дитині покращити результати відповідно до її індивідуальної траєкторії розвитку, не порівнюючи її з іншими учнями та ученицями».

Але чи реально уніфікувати потреби всіх школярів за допомогою таблиць, численних роз'яснень і груп результатів? Чи справді такі страшні порівняння, коли мова йде про здобуття знань? І, головне, чи справді батькам потрібна вся ця філософія НУШ?

Оцінка – завжди буде поняттям відносним, а щоб розуміти, що за нею «ховається», не потрібні міністерські розробки в численних томах і стандартизованих графіках.

Кожен учитель завжди виробляє і умовно «затверджує» власні правила оцінювання під час співпраці з учнями, бо оцінювання – це невід’ємна частина навчання та виховного процесу.

«А що нам за це буде?» або «Оцінку за це поставите?», – люблять часто запитувати діти. І це нормально, у цьому нічого нема поганого. Через стимул і реакцію та систему винагород і правил люди тисячоліттями вибудовували співпрацю між собою та навчалися, у тому числі здобували важливі компетенції.

Що ж потрібно насправді батькам? Батькам потрібно менше заглиблюватись у «всі ці штуки у школі» і мати, максимум, чотири оцінки для розуміння ситуації з навчанням своїх дітей: «кепсько», «чудово», «можна б краще» і «зайде». А що «ховається» за цими визначеннями, знову ж таки, у всіх батьків і дітей по-різному. І це точно не мало б хвилювати людей з міністерства.

Посібник від МОН наполягає, що «Формувальне оцінювання – це детальний текстовий або усний зворотний зв’язок, який учитель надає безпосередньо вашій дитині й прямо або опосередковано вам».

А ви подумали, чи справді потрібно це батькам? Ні, не треба. Батьки мають ціль Номер 1 в Україні – вижити! Детальне роз’яснення, чи дитина співає на уроці, танцюючи, чи малює кружечки, присідаючи, – не так важливі. На це у більшості батьків нема ресурсів, сил і часу.

Скільки б ми не говорили про процес навчання, все одно ми йдемо до результатів. І батьки, і вчителі, і учні повинні мати чіткі цілі навчання, а шляхи їх досягнення і ступінь володіння кінцевими знаннями та навичками будуть завжди різнитися. І Нова українська школа, як би не хотіла, нічого нового тут не придумає.

Зайшла на вебінар «Як оцінювати учнівство 5–9 класів НУШ», теж від МОН. Це також «путівник» з цього ж питання, лише для вчителів. Натрапила на слайд: «Було: оцінювання знань: факти, дані, правила» і «Стало: оцінювання компетентностей: уміння, навички, цінності, погляди».

У мене запитання до розробників: Ви справді маєте на меті оцінювати цінності та

погляди моїх дітей? Але як вам це вдасться? В Іринки цінності відповідають першій групі результатів – вона отримує 10, у Петра цінності не дотягують до 4 групи результатів – він отримує 6?

А батьки хай полистають таблички в кінці семестру, може знайдуть графу, у якій десь ці «цінності» розписані детальніше. Це жарт, звичайно, але ж усе це «реформування» оцінок схоже на звичайне, але дуже настирливе словоблудство.

Ще у нашому путівнику йдеться: «Щоб оцінювання було не лише про знання, а й уміння їх застосовувати, результати об’єднано в групи результатів», і трішки далі «Оцінка за семестр – це середнє арифметичне з оцінок за кожною з груп результатів».

Ви серйозно? Якщо в дитини 18 предметів і з кожного по 4 групи результатів батьки дома повинні обговорити 72 рази, що в школяра вдасться, а що ні? Де він вчить недостатньо дати з історії, а де він не розуміє глибини акордів на музиці? А якщо дітей троє? Може, тоді навіщо дітей у школу віддавати? Будемо самі вдома аналізувати та «долати складнощі», а головне, жодних порівнянь з іншими учнями!

Насправді дуже сумно у нас з ситуацією в освіті. Команда МОН живе наче у паралельній реальності із твердим, майже авторитарним переконанням, що виконавці реформ – батьки, діти, вчителі – змушені просто проковтнути усе, що вже ними зроблено, без бою, без протесту, без обговорень. Але так не можна. Це практики людей, родом з радянського союзу.

Учителів принижують, гнітять, не чують, знецінюють, просто перетворюють на сміття. Батьки виїжджають і вивозять за кордон наших українських дітей, і не лише через війну. Усім бракує ясності і впевненості щодо майбутнього. І цю впевненість, у тому числі, забирають бездарні освітні реформатори.

Батьки дякують за поради колективу МОН, але краще ми б обійшлись без них. Було б легше, якби всім зараз дали спокій і залишили оцінювання таким, як було раніше, без груп результатів, без вдаваної турботи і фальшивої, надмірної деталізації.

А сьогодні підсумкова оцінка для команди НУШ від батьків – тверде «незадовільно» (<https://osvita.ua/blogs/94750/>). – 2025. – 03.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Георгій Шевченко, доктор фізико-математичних наук, професор, Київська школа економіки

МОН бачить у довірі до науковців ризик, а вона має стати нормою

Обіцяв написати про те, що наукові журнали не потрібні, але є важливіша тема – єдине вступне випробування з методології науки для вступу в аспірантуру, яке цього року запровадило Міністерство освіти і науки України.

Раптом хтось про це не знає – зараз кожен, хто хоче в Україні стати науковцем, має скласти стандартизований тест з методології. Цей тест один на всіх – від юриспруденції до фізики, від медицини до мистецтва.

Вже багато науковців прокоментували це. Я не бачив жодної позитивної реакції. Бо це не просто нісенітниця – це приниження інтелекту. Воно не має аналогів у провідних наукових системах світу.

На заході критерії вступу до аспірантури залежать від конкретної галузі, дослідницького профілю й академічної підготовки кандидата. Там аспірант – це вже молодший колега, який входить у дослідницьке середовище. А в нас – це абітурієнт, якому ще треба «показати знання методології» за шаблоном, що жодним чином не враховує специфіку окремих наук і не дає змоги об'єктивно оцінити його науковий потенціал.

Проте я хотів написати не про це, а про дедалі більшу зарегульованість аспірантури; ЄВВ із методології науки є лише одним із її проявів.

Ідея підвищити якість науки через регулювання зрозуміла. Але реалізована вона так, що шкодить тим, хто справді працює.

Наприклад, дисертацію потрібно подати щонайменше за 9 місяців до завершення навчання в аспірантурі, тобто в аспірантів на її

написання є трохи більше трьох років. Наслідки очевидні: аспіранти змушені здавати тексти, які ще не завершені, не вичитані, не пройшли достатньо наукового обговорення. Замість забезпечення якості маємо суттєве погіршення.

Або інше обмеження: до складу разової ради з захисту не можна залучати науковців, які мають спільні публікації з керівником, головою ради або рецензентами за останні п'ять років. Також не допускаються сумісники з тієї самої установи.

Ідея, очевидно, в тому, щоб уникнути упередженості. Але на практиці це виключає з процесу тих, хто найкраще розуміє тему дослідження. Замість незалежності ми отримуємо некомпетентність, і це також шкодить якості.

Давайте я розповім, як я був минулої осені опонентом на захисті PhD у Швейцарії. Мене запросив мій друг і колега, з яким ми мали три спільні публікації за останні п'ять років. Він був науковим керівником здобувача. З точки зору українських правил – це суцільний конфлікт інтересів. З точки зору швейцарських – це нормальна наукова співпраця.

Далі ще цікавіше. Я спитав: «Коли треба надіслати відгук?» і отримав шокуючу відповідь – «Не треба». Мені треба просто було прийти на захист і взяти участь у дискусії. Після самого захисту науковий керівник складає звіт про перебіг обговорення, і на підставі цього ухвалюється рішення про присудження. Жодних довідок, протоколів, сценаріїв, стенограм. Жодних багатоетапних погоджень, жодних безглузвих обмежень.

На самому захисті все було прозоро, чесно та змістовно. Узяти участь у цьому захисті було інтелектуальним задоволенням.

Головне, що це працює. Там, де в Україні ставляться запобіжники, створюються перешкоди, вигадуються чергові обмеження та правила, в інших країнах діє культура довіри та відповідальності. І вона дає результати.

На жаль, Міністерство освіти і науки України бачить у довірі до науковців лише ризик, хоча вона має стати нормою. Основний аргумент на користь регуляції – захист від академічної недобросовісності. Але ми бачимо, що якими

б жорсткими не були правила, це не зменшує потік фейкових учених.

Останній яскравий випадок – захист відомого боксера, який на захисті своєї дисертації не зміг навіть нормально її прочитати і який не дуже й переховує те, що він її не писав. Але він отримав ступінь. Бо формально все витримано. Незважаючи на численні публічні сумніви щодо його авторства і фахового рівня дисертації. Реакції з боку державних органів – відсутні.

Подібні приклади є і в середовищі чиновників, і серед представників академічної спільноти. Проблема не в недостатній кількості правил, а в тому, що порушення не мають наслідків.

Щоб наука стала успішною, потрібно не посилювати формальний контроль, а створювати умови для якісної наукової роботи. Потрібні довіра, підтримка, чесні критерії оцінки. І найважливіше – незворотність відповідальності для порушників. Замість створення чергових перешкод треба вибудовувати систему відповідальності й довіри.

Мотивація молодих дослідників не народжується в чергах до деканату чи в нескінченних довідках. Вона виникає тоді, коли є відчуття сенсу в тому, що ти робиш. І коли система допомагає, а не створює чергові перешкоди. Українська наука досі тримається на ентузіастах. Їх не так багато – і ми не маємо права втратити тих, хто ще не втратив віру (<https://osvita.ua/blogs/94782/>). –2025. – 09.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021–2023), доктор економічних наук, професор.

Робота НАЗЯВО у 2024 році: читаємо офіційний звіт

Юридична особа публічного права «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти» підготувала та оприлюднила річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2024 рік.

Нагадаємо, що розробка (проектування) та оприлюднення звіту – це не власна ініціатива юридичної особи публічного права, а чітка вимога законодавця. У пункті 2 статті 18 Закону України «Про вищу освіту» вказано, що Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти щороку готує та оприлюднює доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства, звіт про власну діяльність, формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та направляє зазначені документи Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та закладам вищої освіти для їх обговорення та належного реагування.

Отже, давайте аналізувати.

Цитуємо найперший абзац вступу: «Щорічний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є колективною працею, що узагальнює результати діяльності членів Національного агентства, секретаріату та багатотисячної команди експертів за звітний рік. Він підготовлений не лише для ознайомлення громадськості із статистичними даними щодо роботи Національного агентства. У ньому ми демонструємо щоденну активну роботу над реалізацією поставлених завдань, визначених законодавством України та стратегією Національного агентства».

Справді, авторам документу, на мій погляд, вдалося не просто «показати якусь статистику» (як це практикувалося в роки, коли агентством керував філолог Сергій Квіт), а «підсвітити» певні змістовні тенденції (у тому числі в порівнянні з іншими країнами), і цей матеріал дає змогу кожному читачу робити власні оцінки та умовиводи.

Утім, як це нерідко буває, оприлюднений документ не вільний від окремих недоліків, частину з яких спробуємо викласти в манері доброзичливої критики.

Основна частина звіту складається із семи розділів. Вони занадто різняться по обсягу. Найбільший розділ «Зовнішня система забезпечення якості. Акредитація освітніх програм Національним агентством» містить 58 сторінок, а найменший розділ «Стратегія

Національного агентства: оновлення» містить менше ніж півтори сторінки. Можливо, у подальшому окремі розділи, що описують окремі схожі процеси, доцільно об'єднати.

У першому розділі «Стратегія Національного агентства: оновлення», як вбачається з його назви, описано новели, які були внесені до Стратегії Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Цікаво, що у звіті не подано ані «старої» редакції, ані оновленої, а також не подано відповідне посилання. Також не подано так званої «порівняльної таблиці», яка могла би дати змогу неупередженим читачам оцінити характер внесених змін. Усі «трансформації» викладені у тексті, який написаний не у нормативно-бюрократичному, а скоріше у науково-публіцистичному стилі.

«Відповідно до пропозицій, що надійшли, був описаний новий контекст нашої діяльності, сформульована нова місія – забезпечувати сталість і послідовність розвитку культури якості вищої освіти та її захист через ефективне партнерство стейкхолдерів», – доволі пафосно стверджують автори звіту. На жаль, при цьому не наведено жодного доказу на підтвердження того, що ця «нова місія» справді стала дороговказом в поточній роботі агентства.

У другому розділі «Інтернаціоналізація системи забезпечення якості вищої освіти та діяльності Національного агентства» наведено відомості про окремі події, що характеризують міжнародну активність з тематики якості вищої освіти (і на національному рівні, і на рівні окремих закладів освіти) подано інформацію про співробітництво з іноземними агентствами із забезпечення якості, а також про роботу так званої «Консультативної ради».

З'ясувалося, що за цілий рік «Консультативна рада» спромоглася зібратися лише один раз (у квітні 2024 р.), і лише для того, аби заслухати «результати виконання Національного плану дій зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України на період 2022–2023 рр., річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2023 рік та доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році».

Отже, поважні члени ради «напружено вивчали» документи, які є в публічному доступі і з якими може в будь-який момент ознайомитися будь-хто. Результат феноменальний!

(У дужках зауважу, що автор цих рядків у 2021 році подавав клопотання про включення до складу Консультативної ради. За підписом філолога Сергія Квіта надійшов лист, що це питання буде колись змістовно розглянуто. Жодних додаткових відповідей не надходило, і можна зробити припущення, що «це питання» продовжує напружено розглядатися агентством вже четвертий рік).

У третьому розділі «Координація комунікаційних процесів» викладено результати роботи щодо побудови та функціонування так званих «внутрішніх і зовнішніх комунікацій», відповідно до «Комунікаційної стратегії, ухваленої рішенням Національного агентства 27 серпня 2024 року». Цікаво, що ані тексту згаданої Комунікаційної стратегії, ані посилань на нього – не наведено.

Цитата: «Національне агентство відповідально і прозоро підходить до використання інструментів штучного інтелекту, забезпечуючи контроль за тим, як саме та з якою метою вони застосовуються, а також чітко вказуючи, що саме було створено або опрацьовано з їх використанням. Такий підхід забезпечує довіру до змісту матеріалів, підготовлених Національним агентством, демонструє етичне та відповідальне використання технологій і відповідає цінностям, які агентство послідовно та системно впроваджує в академічному середовищі».

Натомість в тексті звіту не наведено жодних конкретних результатів (досягнень) щодо методології та методик «використання інструментів штучного інтелекту», а також контролю «за тим, як саме та з якою метою вони застосовуються». Але ці питання – для освітньої спільноти, без сумніву, є актуальними і цікавими.

У четвертому розділі «Зовнішня система забезпечення якості. Акредитація освітніх програм національним агентством» подано докладну інформацію про результати «основної роботи» юридичної особи публічного права – процес акредитації та оформлення її результатів.

У 2024 році Національне агентство розглянуло 2518 освітніх програм, за якими ухвалено певне рішення (про акредитацію освітньої програми, або про умовну (відкладену) акредитацію освітньої програми, або про акредитацію освітньої програми з визначенням «зразкова», або про відмову в акредитації освітньої програми, або про призначення повторної акредитаційної експертизи).

Окрім того, ухвалено низку рішень про надання умовної (відкладеної) акредитації освітньої програми відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16.03.2022 №295 «Про особливості акредитації освітніх програм, за якими здійснюють підготовку здобувачі освіти, в умовах воєнного стану» – тобто із застосуванням спрощеної процедури.

У порівнянні з 2023 роком загальна кількість освітніх програм, які було розглянуто юридичною особою, зменшилась на 234 (8,5 %).

У тексті наведено багато цікавих аналітичних та статистичних даних у розрізі галузей знань та освітніх рівнів, що дає належні можливості для опису тенденцій розвитку вищої освіти. Залишимо цю роботу науковцям, що спеціалізуються на цій тематиці.

У п'ятому розділі «Діяльність Національного агентства за операційними напрямками» описано окремі активності, які не мають стосунку до акредитаційних процедур і які юридична особа публічного права здійснювала протягом 2024 року.

«Протягом звітного періоду Національним агентством було підготовлено та внесено зміни до нормативно-правових актів», – пафосно написали автори звіту. Звісно, це помилка – юридична особа публічного права не є органом формування політики, а тому не може самостійно формувати або змінювати нормативно-правову базу. Агентство може або змінювати власні акти (які не є нормативно-правовими), або вносити пропозиції щодо корегування актів, які видали органи державної влади.

Описуючи результати правової роботи, автори звіту забули вказати про кількість «виграних» та «програних» судових справ.

Також подано загальний опис антикорупційної роботи, але не вказано, скільки

осіб за сприяння юридичної особи публічного права вдалося притягнути до відповідальності за порушення антикорупційного законодавства. Можна зробити припущення, що таких осіб просто немає.

У шостому розділі «Діяльність Національного агентства у сфері академічної доброчесності» наведено відомості про діяльність юридичної особи публічного права щодо культивування культури академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Зокрема, приписом пункту 9 статті 19 Закону України «Про вищу освіту» на юридичну особу покладено завдання підтримувати функціонування так званого «Комітету з питань етики», який має високий обов'язок розглядати питання порушення академічної доброчесності.

Із звіту стало відомо, що протягом 2024 року до Національного агентства надійшло 49 скарг / повідомлень щодо наявності фактів академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації у захищених в Україні дисертаціях на здобуття наукових ступенів кандидата наук (23) і доктора наук (26). У той же час за зверненням Національного агентства до Міністерства освіти і науки Атестаційною колегією МОН у 2024 році не було прийнято жодного рішення про позбавлення наукового ступеня.

У сьомому розділі «Законодавчі зміни в системі забезпечення якості вищої освіти за 2024 рік» описано рефлексії юридичної особи публічного права, що спрямовані на зміну законодавчого ландшафту регулювання вищої освіти. Доволі докладно подано інформацію про законодавчі та інші нормативно-правові акти, які ухвалені на основі поданих юридичною особою пропозицій.

Водночас знову і знову наводяться відомості про законопроект «Про академічну доброчесність». Зокрема, доволі багато місця виділено на опис правових норм, які згадуються у законопроекті – тобто у документі, який станом на сьогодні не є джерелом права.

І наостанок – чого у звіті немає.

У звіті не наведено інформацію про фінансову роботу юридичної особи публічного права (джерела фінансування, напрямки

використання коштів, заробітна плата голови та його заступників тощо).

Звісно, у звіті немає жодних показників, які могли б переконати простих платників податків, що їхні податки юридична особа використовує якісно, ефективно і раціонально.

У звіті не вказано, чи перевіряли юридичну особу державні органи, і якщо так – які висновки цих перевірок.

Не секрет, що юридичну особу колись перевіряла Державна аудиторська служба. Було знайдено чимало порушень. І нам, простим освітянам, було б дуже цікаво дізнатися, у якій мірі виправлено зауваження, які сформулював цей поважний державний орган?

Із оприлюдненого звіту також невідомо, скільки штатних та позаштатних співробітників працює в юридичній особі, чи всі вони мають вони вищу освіту, регулярно проходять підвищення кваліфікації, володіють державною мовою тощо.

Загальне враження: документ «Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2024 рік» складений на належному науково-методичному рівні, висвітлено ключові результати діяльності юридичної особи публічного права (у тому числі в частині впливу зазначеної особи на зміцнення якості вищої освіти), наведено багато цікавих відомостей та узагальнень. Але, як-то кажуть, є «пункти», на які варто звернути увагу.

На наш погляд, доцільно організувати громадське обговорення звіту, залучити до цього обговорення не тільки представників громадськості та міжнародних експертів, а і представників закладів вищої освіти, науковців, роботодавців, небайдужих здобувачів освіти – тобто всіх, хто може сформулювати корисні пропозиції.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/94795/>). – 2025. – 10.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Володимир Страшко, CEO Unicorn School, PhD in Economics, ментор та член Етичного комітету Міжнародної бізнес-спільноти Board.

НМТ у теперішньому форматі: необхідність чи небезпека?

Я завершив школу в 2009 році, коли вперше вступ до закладів вищої освіти почав відбуватися винятково за результатами ЗНО. Пам'ятаю, як тиск навколо цього іспиту буквально пронизував наше життя: батьки нервували, учителі поспішали завершити програми, а ми, одинадцятикласники, жили думкою про цей єдиний визначальний момент. Предмети, з яких не потрібно було складати ЗНО, миттєво втрачали важливість, ставали другорядними, і навіть учителі вже не вимагали того ж завзяття в другому семестрі, що раніше.

Але, незважаючи на стрес та важку підготовку, я досі переконаний, що впровадження ЗНО було правильним рішенням, адже це суттєво зменшило корупцію та дало можливість кожному абітурієнту проявити свої здібності.

З початком повномасштабного вторгнення ЗНО замінили на НМТ. Спочатку це позиціонували як тимчасовий, спрощений варіант. Однак цей формат поступово став постійним. Наразі НМТ – це один день, один іспит, але одразу з чотирьох предметів, причому виключно у форматі тестів. Цього року учні обов'язково складають математику, українську мову та історію, плюс ще один предмет на вибір.

Спостерігаючи за підготовкою учнів до НМТ, я дійшов висновку, що нинішній формат цього іспиту більше шкодить, ніж допомагає. І ось чому.

Вузька спеціалізація і знецінення інших предметів

Одинадцятикласники вже у вересні чітко знають, які предмети вони складатимуть на НМТ. Інші дисципліни автоматично стають другорядними, адже їх результати не впливають на вступ до вишу. Географія, хімія, фізика, література – ці предмети втрачають цінність в очах учнів, стають формальними та нецікавими. Це суперечить самій суті середньої освіти, яка

має формувати широкий світогляд, критичне мислення, забезпечувати загальний розвиток дитини, а не лише готувати до іспиту.

Учні дедалі частіше запитують: «Навіщо мені вчити предмет, якщо це не потрібно для НМТ?» Такі питання знецінюють працю вчителів та руйнують сам принцип всебічної освіти.

Недостатність шкільної програми для успішної підготовки

Серед учнів та батьків існує чітке переконання, що звичайна шкільна програма не може підготувати учня до НМТ на достатньому рівні. Це призводить до ситуації, коли навіть відмінники змушені відвідувати додаткові заняття, курси чи репетиторів, щоб успішно скласти цей іспит. Така ситуація, з одного боку, створює комерційну нішу для репетиторів, а з іншого – перетворює освіту із захопливої пригоди на суху й рутинну підготовку.

Учні не отримують задоволення від навчання, не бачать зв'язку між знаннями та реальним життям. Вони більше не прагнуть розширювати свій кругозір, натомість просто «натаскуються» на конкретні завдання, що зустрічаються на іспиті. У результаті ми отримуємо учнів, які знають, як відповідати на стандартні тести, але не здатні мислити творчо та нестандартно.

Закритий формат тестових завдань

НМТ складається винятково з тестових завдань, які не дозволяють учням повністю розкрити свої здібності, висловити власну думку чи продемонструвати аналітичні навички. У країнах Заходу абітурієнти часто пишуть есе, що дозволяє оцінити не лише знання, але й мислення, креативність та аналітичні навички вступника.

У попередньому форматі ЗНО була творча частина, яка давала можливість учню висловити власні думки, аналізувати та робити висновки. У НМТ жодної можливості для цього немає. Тести не передбачають варіативності відповідей чи творчого підходу – учні просто вибирають одну з кількох готових відповідей.

Формальний підхід до перевірки знань

Хочу розглянути зміст питань на НМТ на прикладі історії. Історія – це не лише дати, прізвища та назви подій. Це предмет, що дозволяє зрозуміти процеси, які формували

сучасне суспільство, аналізувати причини та наслідки тих чи інших подій. Однак НМТ перевіряє лише знання конкретних фактів. Наприклад, типові питання тесту звучать так:

Якою подією в житті Т. Шевченка відзначений 1840 рік?

В «Історії русів» відображено погляди...

Укажіть імена гетьманів періоду Руїни.

Такі завдання не стимулюють учнів до глибокого аналізу, а лише до механічного запам'ятовування. Значно продуктивніше було б ставити запитання на кшталт:

Чому період Руїни став критичним в історії України?

Як би змінилася історія України, якби не відбулося Переяславської угоди?

Ці питання змусили б учнів замислитися над причинами та наслідками історичних подій, а не просто завчити інформацію.

Підсумок

НМТ, на жаль, має низку суттєвих недоліків. Цей формат сприяє звуженню кругозору, знецінює важливість багатьох предметів, не дає змоги учням проявити власну думку та критичне мислення. Він створює надмірне навантаження та стрес, перетворюючи навчання на гонитву за балами.

Настав час переосмислити цей формат іспиту, адаптувати його до сучасних освітніх викликів. Можливо, варто повернути творчі елементи у формат іспиту, дозволити університетам враховувати не лише результати НМТ, а й середній бал школи, індивідуальні досягнення учнів, їхні навички та потенціал.

Можливо, варто взагалі відійти від НМТ як критерія для вступу в виші і дозволити їм самостійно формувати свої вимоги до абітурієнтів?

Майбутнє належить не тим, хто лише пам'ятає факти, а тим, хто здатен аналізувати, мислити критично й творчо (<https://osvita.ua/blogs/94797/>). – 2025. – 10.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Надія Лещик, освітній омбудсмен.

Ми повинні мати правові механізми реагування щодо захисту вчителя і учня

Долучилася сьогодні до засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, на якому розглядалося контрольне питання: «Про стан виконання Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми».

Виступила щодо двох проблем:

неузгодженість законодавства може створити проблеми із захистом дітей від насильства та жорстокого поводження;

педагоги також можуть залишитися без належних механізмів захисту.

Неузгодженість законодавства може створити проблеми із захистом дітей від насильства та жорстокого поводження

Хочу зауважити, що насильство та жорстоке поводження з дітьми, – це дуже широкі поняття, які можуть бути кваліфіковані як адміністративне правопорушення (домашнє насильство, насильство за ознакою статі, булінг), і як кримінальне правопорушення в кожному конкретному випадку, залежно від ситуації.

Якщо підстави для відкриття кримінального провадження відсутні, чи може насильство та жорстоке поводження з дітьми кваліфікуватися як булінг, адже в Кодексі про адміністративні правопорушення наявна відповідальність саме за булінг?

І чи притягнуть кривдника до відповідальності за свої дії? Адже визначення насильство як таке відсутнє в українському законодавстві.

А поняття жорстоке поводження з дитиною, визначене статтею 1 Закону України «Про охорону дитинства», передбачає, що жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, насильства за ознакою статі, булінгу (цькування), мобінгу (цькування), а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування,

передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.

Наразі проектом постанови КМУ «Порядок реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми», яка незабаром буде затверджена, передбачено, що у закладах, установах буде створена комісія з розгляду випадку насильства та жорстокого поводження з дитиною.

Але постає питання, що робити з комісією з розгляду випадку булінгу?

Що робити з наказом МОН від 28.12.2019 року № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти»? Він має діяти чи його потрібно скасовувати?

Тому необхідно унормувати законодавство щодо захисту дітей, щоб діти не залишилися без захисту.

У Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 9400 від 19.06.2023 «Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії насильству стосовно дітей», його можна доопрацювати.

Або розробляти новий законопроект, який врахує особливості захисту прав дітей у всіх сферах: освіти, культури, спорту тощо і передбачатиме відповідальність за насильство та жорстоке поводження з дитиною.

Педагоги також можуть залишитися без належних механізмів захисту

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» поняття булінгу є частиною поняття насильства. І в цьому законі воно визначено так: булінг (цькування) – психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, тобто будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, яке систематично вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками одного колективу, або дитиною стосовно іншого учасника одного колективу та яке порушує права, свободи, законні інтереси потерпілої особи та/або перешкоджає виконанню нею визначених законодавством обов'язків.

А в Кодексі України про адміністративні правопорушення поняття булінгу визначено так: булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

На виконання прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» Міністерство соціальної політики розробило низку документів. На їх підставі кожен заклад, установа організація має розробити Положення про запобігання та протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми й створити відповідну комісію.

Але це все може спричинити відсутність належних механізмів захисту педагогів у випадку їх цькування. Адже якщо педагог звернеться до керівника закладу освіти, він

просто не розумітиме, як діяти. Бо на основі повідомлення чи заяви вчителя він не може скликати для захисту педагога комісію щодо жорстокого поводження з дитиною – підстави для цього відсутні.

Виникають логічні запитання, який алгоритм дій у випадку цькування вчителів?

Тому пропоную розглянути питання щодо внесення змін до Закону України «Про освіту» стосовно розробки Типового положення щодо захисту прав педагогічних працівників, яке може затвердити Кабінет Міністрів України. У цих політиках передбачити чіткі алгоритми дій у випадку порушення учнями правил поведінки (це може проявлятися й у вигляді неприйнятної поведінки щодо педагога). Також необхідно, щоб ця політика передбачала превентивну роботу закладу освіти у цьому напрямі та процедуру реагування.

За кордоном заклади освіти мають внутрішні політики щодо дій педагога, керівника закладу освіти у випадку порушення учнями правил поведінки.

Ми повинні мати правові механізми реагування щодо захисту вчителя, дотримання його прав та дотримання прав учнів (<https://osvita.ua/blogs/94807/>). – 2025 – 11.06).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 11 (297) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень

на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 26.06.2025

Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 4,49.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.